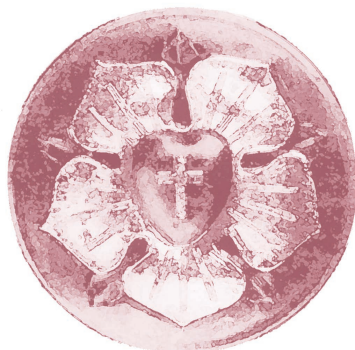

LUTHERSK KIRKETIDENDE

TEMA: FOLKEKIRKEN

LEDER

EKKLESIOLOGISK BEREDSKAP

ARTIKLER OG INNLEGG

FOLKKYRKOTEOLOGI I EN
POSTMODERN TID

TJENESTEPRODUSENT ELLER
FELLESSKAP?

DANSKERNES TRO – FOLKEKIRKEN
UDFORDRING

FOLKEKIRKETROEN UNDER LUPEN
FLERE FOLK I KIRKEN!

HVA KAN DEN NORSKE KIRKE LÆRE AV
KIRKENES BYMISJON?

SØNDAGSTEKSTEN

17. SØNDAG I TREENIGHETSTIDEN

18. SØNDAG I TREENIGHETSTIDEN

19. SØNDAG I TREENIGHETSTIDEN

EKKLESIOLOGISK BEREDSKAP

Hva tenker du om folkekirken? Har du svar på rede hånd? Sier du CA 7 og ferdig med det? Eller er du trøtt av å bli avkrevd svar? Folkekirken er stadig oppe til debatt. Heldigvis. Her i redaksjonen er den jevnlig tema, og det er ikke så lenge siden jeg skrev leder om den sist. Hvordan finner vi balansen i spennet mellom å være inkluderende trosformidler, tradisjonsbærer, riteforvalter og kulturell aktør, og motkulturell, profetisk disippelbevegelse og trosfellesskap? Med et folk i endring, tro i endring, nye relasjoner til staten og andre ressurser på økonomi og bemanning i framtiden trenger vi stadig å gjennomtenke hva vi er kalt til å være og gjøre. Ha en ekklesiologisk beredskap.

Likevel blir jeg tidvis trøtt av kritikken av Den norske kirke. Ikke fordi alt er på stell – vi har mye å arbeide med. Ikke fordi vi ikke kan lære av andre – jeg inspireres stadig av det økumeniske fellesskap vi er en del av, for eksempel ortodokse bidrag til øko-teologi, pentekostale impulser til å fortelle den gode historien, frikirkelig fellesskapsbygging eller katolsk tradisjonsbevissthet. Likevel blir jeg lei, fordi jeg opplever at mange kritikere oppfører seg litt lettvindt. At de ikke tar Den norske kirkes egenart helt på alvor. Mange stemmer ser ut til å mene at vi egentlig bør tilstrebe frikirkemodellen, i både form, relasjoner og innhold – eller på den andre siden at vi skal være fornøyd om vi klarer å opprettholde medlemstall, og bør unngå snakk om trosfellesskapets betydning, kirkens misjonale identitet, disippelskap eller motkultur, fordi det kan virke ekskluderende.

Hva tenker du om folkekirken?

Vi er ikke lenger statskirke, men fortsatt folkekirke, i flere betydninger: Majoritetskirke, tilgjengelig stort sett over hele landet, med en mangfoldig teologisk profil, hovedsakelig finansiert av folket gjennom staten og med en fortsatt høy oppslutning om kirkelige livsriter og kirkens innsats i møte med lokale, regionale og nasjonale ulykker og kriser. Synkende oppslutning, økt sekularisering og et mer pluralistisk samfunn utfordrer dette. Vi har lært av Jagland og tallfester ikke, verken 36,9 eller noe annet. Og mange steder i vårt land har Den norske kirke fortsatt massiv folkelig oppslutning. Likevel er tendensen klar. Det utfordrer oss på godt og vondt. Da trenger vi samtalepartnere som respekterer

oss for det vi er, som ikke ønsker at vi skal bli som dem, som anerkjenner Den norske kirkes særegne muligheter og begrensninger.

Noen samtaler framstiller det som om det å være en bekjennende kirke og en folkekirke er motsetninger. Jeg er helt uenig. En folkekirke er alltid en bekjennende kirke. Vi kan ikke være kirke for, av eller med noen uten å ha en tydelig bevissthet rundt hva som gjør oss til kirke. Bekjennelsen gjør det tydelig for både oss selv og våre omgivelser hva vi tror på og samler oss om. En bekjennende, misjonerende, tjenende og åpen folkekirke har et tydelig sentrum, utydelige ytterkanter og bevegelse både innover og utover.

I denne utgaven av Luthersk Kirketidende tar vi (igjen) et skandinavisk blikk på folkekirken. Danske og svenske folkekirkebidrag blir kommentert av norske forskerblikk. Dessuten ser vi

på hvorvidt Den norske kirke kan lære noe av Kirkens Bymisjon når det gjelder samfunnsengasjement og ekklesiologi, og hvordan involvering kan fungere som et kjernebegrep, ikke bare i gudstjenestereformen som sådan, men i menighetsutvikling i folkekirken.

Den danske misjonsforsker Mogens Mogensen har tidligere bidratt her i Luthersk Kirketidende med sine refleksjoner rundt en lyttende teologi, "theology of listening", den teologiske nødvendigheten av å lytte, både til medlemmene og til stemmer utenfra – for å lære, for å bygge tillit, for å nære menneskers evne til å snakke fram troen sin. Jeg sporer den samme holdning i flere av bidragene her. Dessuten trenger vi å lytte til både evangeliet, oss selv og våre egne erfaringer, og trosfellesskapet gjennom tid og rom, for å bli klokere. Mogensen har også utviklet tre arketyper av skandinaviske folkekirkemenigheter: Prestekirken, virksomhetskirken og nettverkskirken. I prestekirken blir presten og de kirkelige handlinger det sentrale; i virksomhetskirken er det menighetsrådet, administrasjon og hverdagens aktiviteter som rår, mens i nettverkskirken er det de nære, uformelle, nettverk av engasjerte frivillige som defineres som menigheten. Alle disse typene har sine mulig-

En folkekirke er alltid en bekjennende kirke

heter og utfordringer. Menighetene i Den norske kirke har nok ofte elementer av alle disse tre, i ulik blanding – hvordan ser det ut der du er?

Den katolske teologen Avery Dulles har en klassiker av en liten bok: *Models of the Church*. Han snakker om kirken som institusjon, som herald, som tjener, som sakrament og som fellesskap (mystical communion), og reflekterer over styrker og svakheter ved en for sterk rendyrking av disse modellene. Igjen tenker jeg at Den norske kirke lokalt som regel framstår som en miks av noen eller alle disse typene, og at det kan være interessante briller å se på vår egen menighet med.

MUV – menighetsutvikling i folkekirken – er et MF-initiert prosjekt vi har omtalt i Luthersk Kirketidende flere ganger. Grunnleggende i MUV er nettopp å lytte fram ulike stemmer, se med ulike briller og skape de rom for refleksjon og lange tanker som ofte mangler i hverdagen. Vi håper denne utgaven av bladet kan bidra til det.

.....
SUNNIVA GYLVER
SUNNIVA@GYLVER.NO

FOLKKYRKOTEOLOGI I EN POSTMODERN TID

AV BJÖRN VIKSTRÖM, BISKOP I BORGÅ STIFT I FINLAND
BJORN.VIKSTROM@EVL.FI

I Sverige innebar det nya årtusendet att en länge förberedd förändring trädde i kraft. Efter decennier av utredningar, remissrunder och polemik hade riksdagen stiftat en lag om trossamfund och en skild lag om Svenska kyrkan. Genom de här reformerna har Svenska kyrkan blivit friare i relation till statsmakten och dess ställning som statskyrka har luckrats upp, vilket skulle kunna betyda att folkkyrkotanken idag skulle framstå som tryggt etablerad. Så är emellertid inte fallet. Folkkyrkans vara eller inte vara är idag ifrågasatt från olika håll.

I ett historiskt perspektiv har den teologiskt motiverade kritiken av folkkyrkotanken kommit från konservativt teologiskt håll både innanför Svenska kyrkan och utanför den. Kritiken har berört bl.a. kyrkans förvärdsligande, partipolitiseringsring inom kyrkan, dess avsteg från bibeltrohet samt dess slapphänthet i etiska frågor. Kritiken riktas alltså mot att kyrkan i allt för hög grad har låtit sig påverkas av det ”folk”, som utgör dess medlemmar.

Kritiken mot folkkyrkotanken kommer idag även från andra kretsar än de i teologisk mening konservativa. Representanter för en vid skala av teologiska betoningar anför empiriska och religionssociologiska argument för att ifrågasätta begreppet folkkyrka – inte bara i Sverige, utan i hela Norden. Man hänvisar till samhällets sekularisering och till att allt färre kyrkomedlemmar säger sig omfatta de centrala kristna trosföreställningarna. Dessutom hävdar man att begreppet ”folk” har spelat ut sin roll i dagens pluralistiska samhälle och att folkkyrkan följaktligen saknar en enhetlig målgrupp för sin verksamhet.

Olav S Melin, dåvarande chefredaktör för Kyrkans Tidning, hävdar 2004 i sin ledare ”Har folkkyrkan en framtid?” att folkkyrkan hör ihop med den nationalistiska andan under första halvan av 1900-talet.¹ I synnerhet i Sverige var det här folkreligionsernas tid då även visionen om folkhemmet växte fram. Ungkyrkorörelsens paroll ”Sveriges folk - ett Guds folk” var mycket väl lämpad att bereda väg för folkkyrkans utveckling till en komponent i det nordiska välfärdssamhället. Kopplingen mellan folkkyrkan och det svenska folket är i dag mycket svårare att hålla fast vid, inte minst som en följd av den växande etniska och livsåskådningsmässiga mångfalden.

Melin ifrågasätter också ett annat av folkkyrkoförespråkarnas starkaste argument, nämligen tanken att territorialprincipen – d.v.s. att församlingarna tillsammans täcker hela landets yta – garanterar att alla som bor inom landets gränser kan bli föremål för folkkyrkans förmedling av evangeliet och sakramenten. I dagens läge väljer människor sin församling enligt andra motiv än boningsort, hävdar Melin, och tillägger att folkkyrkorna överlag har varit dåliga på att ta tillvara den nutida människans privatreligiösa sökande. Han avslutar med tesen att folkkyrkan måste förnyas och omdefinieras, om den skall ha en framtid.

De argument som Melin och andra likasinnade för fram i den inomkyrkliga debatten om folkkyrkans framtid utgår främst från en samhällsanalys och från empiriska undersökningar av medborgarnas religiösa föreställningar. Den livsåskådningsmässiga pluralism som dessa undersökningar lyfter fram väcker nästan oundvikligen

frågan om inte folkkyrkan börjar utgöra en rest från en förgångna tid. Men svaren på den frågan är inte enstämmiga. Det har också framförts synpunkter som går ut på att folkkyrkan ännu kan räddas, förutsatt att kyrkan förmår anpassa sin verksamhet till de religiösa behoven hos dess medlemmar. Folkkyrkan skall vara folkets kyrka, vilket innebär att dess primära uppgift är att tjäna medlemmarna.

KONTEXTUELL KYRKOSYN

Inom den samtida teologin finns ett stort intresse för frågan om kyrkans väsen, en fråga som har blivit viktig inte minst som en följd av det ekumeniska arbetet. Läran om kyrkan, ecklesiologin, har en central plats i varje framställning om kristen tro. Det är svårt att tänka sig en kristen tro som inte skulle vara sammanvävd med en viss syn på kyrka och församling. I vår individualistiska tid är den här gemenskapsaspekten visserligen på många sätt ifrågasatt, men just därför viktigt att reflektera över.

Kyrkans ledare har rätt ofta motiverat folkkyrkans kravlösa inställning till sina medlemmar med teologiska argument. Man har hävdats att evangeliet om Guds gränslösa nåd bäst återspelas av en kyrkoorganisation, som karakteriseras av öppenhet, kravlöshet och demokrati. Men vi skall inte blunda för att dagens folkkyrkor är ett relativt sent och lokalt avgränsat fenomen i de kristna kyrkornas historia. Huruvida den religiöst motiverade folkkyrkan skall ses som resultatet av att evangeliet nu äntligen – efter nästan 2000 år – har fått ge upphov till en lämplig kyrkoform, eller om den religiöst motiverade folkkyrkotanken snarare skall ses som en efterkonstruktion, som försöker göra en dygd av den historiska utvecklingen i Norden, är en fråga värd att klarlägga.

Folkkyrkebegreppet har ända sedan det myntades på 1800-talet stått i motsättning dels till statskyrkotanken, dels till troendeförsamlingen. Representanterna för folkkyrkoidealet har å ena sidan kritiserat ståndpunkten att kyrkan skall fungera som ett statligt organ, å andra sidan försvarat tanken om att kyrkan inte skall sätta upp gränser för vem som är värdig att vara medlem.

De som har argumenterat för att den sanna kyrkan endast kan bestå av troende kristna har däremot hävdats att kravlösheten inom folkkyrkorna är ett uttryck för profillöshet och opportun samhällsanpassning. I den teologiska debatten om kyrkans väsen har det funnits en genomgående polarisering mellan å ena sidan de som förespråkar öppenhet och samhällsanknytning, å andra sidan de som framhåller behovet av gränsdragningar och tydlig kristen profilering.

Under de senaste decennierna har man inom teologin kunnat iaktta en växande medvetenhet om att det kristna budskapet, evangeliet, måste knyta an till mottagarnas livssituation och kultur, för att ha genomslagskraft. Det här i och för sig inget nytt fenomen i kyrkornas historia, eftersom redan de första kristna teologerna anknöt till hellenismens föreställningsvärld. Senare exempel är t.ex. jesuitorden, som råkade i konflikt med påvemakten eftersom den ansågs gå allt för långt i sin ”kontextualisering” av evangeliet. Trots dessa historiska förebilder kan man konstatera att teologin under den senare delen av 1900-talet har präglats av en medveten strävan att frigöra sig från en statisk, tidlös och universellt giltigt förståelse av kristendomens trosinnehåll. Den här insikten är en av de viktigaste impulserna som den latinamerikanska befrielse-teologin och andra kontextuellt bestämda lokala teologier har gett till den västerländska teologin.

Mottagaranknytningen aktualiseras även av de många nutida teologer som har hämtat inspiration från hermeneutiken. Enligt hermeneutiska tänkare som t.ex. den tyska filosofen Hans-Georg Gadamer innebär varje förståelse av en text ett möte mellan textens förståelsehorisont och läsarens. Det här mötet möjliggörs av att såväl texten som läsaren ingår i samma historiskt förmedlade tradition. Läsaren är sällan den första läsaren av texten ifråga, eftersom den har blivit läst, tolkad och kanske översatt flera gånger under tidigare år – detta faktum gäller i allra högsta grad för Bibeln och dess tolkning inom kyrka och teologi.

Utifrån detta hermeneutiska perspektiv har folkkyrkotanken ibland beskrivits som en kontextualisering av den världsvida kyrkan till de

nordiska välfärdssamhällena. Men därmed ställs folkkyrkotanken inför samma kritiska fråga som kan riktas till all form av kontextuell teologi: Hur långt skall kyrkan vara beredd att gå i sin kontextualisering och i sin anpassning till mottagarnas livssituation och livsfrågor? Mottagarorienteringen ses av vissa inom kyrkan som ett hot mot kyrkans identitet, och som en rörelse bort från den allmänna kristna traditionen. Andra röster höjs för att mottagarorienteringen är det enda sättet att hålla den kristna tron levande. I slutrapporten för ett forskningsprojekt som undersökt förändringarna i relationen mellan Svenska kyrkan och staten efter år 2000 skriver författarna:

Det är tydligt att kyrkorna befinner sig i spänningsfältet mellan induktiv 'kundorientering' och en deduktiv 'producentorientering'. Det är en spänning mellan att anpassa de religiösa tjänsterna till 'konsumenternas' behov eller att hålla fast vid en standardiserad verksamhet och den traditionellt hierarkiska relationen mellan kyrkan och dess medlemmar.²

Men är alternativen så här entydiga? Utgör en marknadsanpassad, tjänsteproducerande kyrka det enda alternativet till en hierarkisk och dogmatiskt rigorös kyrka? Jag vill inte tro det.

FOLKRÖRELSE OCH INSTITUTION

Jag upplever att våra nordiska folkkyrkor i dag står vid ett vägskäl, där det finns orsak att noga överväga, om den nuvarande folkkyrkoformen fortfarande kan legitimeras, eller om det är dags att radikalt börja tänka om. Måste vi resignerat acceptera en stegvis minskning av medlemsbasen tills smärtgränsen för folkkyrkobegreppet är nådd? Vill vi till varje pris bevara folkkyrkan som en demokratisk organiserad producent av kyrkliga tjänster eller bör vi försöka utveckla de drag i folkkyrkan som kan göra den till en engagerande folkrörelse? Eller finns det ett sätt att förena dessa kyrkoideal?

Karakteristiskt för en folkrörelse är att den inte är styrd uppifrån utan uppstår mer eller mindre spontant i en situation där en grupp människor förenas i en gemensam strävan att åstadkomma en önskvärd förändring i samhället. Det kan gälla

t.ex. att rätta till uppenbara orättvisor eller att rädda sociala, kulturella eller religiösa värden som hotar gå förlorade. En dylik folkrörelse dör vanligen ut då situationen förändras, ifall rörelsen inte omvandlas till en institution av något slag. En av institutionens uppgifter blir då att slå vakt om de värden som folkrörelsen bars av genom att skapa en tradition och en verksamhetsstruktur där dessa kan föras vidare.

Det är uppenbart att den kristna kyrkan är en sådan institution. Den institutionaliserades redan när de första församlingarna förenades i löst sammanhållna band. Men det här innebär ingalunda att folkrörelsedraget skulle ha gått förlorat för all framtid. Tvärtom kan man se många av de reformrörelser som uppkommit under viktiga brytningstider i kyrkohistorien som ett slags folkrörelser, som burits av en vision om att återuppväcka någonting viktigt inom den kristna tron, som man tycker har gått förlorat inom den etablerade kyrkan.

Folkrörelserna under slutet av 1800-talet – arbetarrörelsen, nykterhetsrörelsen, ungdomsföreningarna, väckelserörelserna – framstod som en motkraft i relation till det gamla ständssamhället, eftersom de betonade individens möjlighet att påverka såväl samhället som det egna livet. I relation till det moderna samhälle som höll på att växa fram betonade rörelserna inte den personliga förvaltningsapparaten, utan de direkta personkontakterna och en ömsesidig solidaritet. Drivkraften i folkrörelserna var tron på att förändringar är möjliga.

Hur skulle en liknande folkrörelse kunna se ut i dag? Vilka möjligheter har folkkyrkan att utveckla sin karaktär av folkrörelse? Ett ofrånkomligt dilemma som de kyrkliga beslutsfattarna står inför är att en folkrörelse är mycket svår – om inte rentav omöjlig – att organisera fram. Det finns ingen brist på fina och välformulerade framtidsvisioner som har producerats inom våra nordiska folkkyrkor; visioner som har strävat till att stärka lekmannaaktiviteten, bredda delaktigheten i beslutsfattandet och sänka trösklarna till att delta i gudstjänster och andra församlingsaktiviteter. Dessa reformer har varit nödvändiga och behjärtansvärda sätt att reagera på föränd-

ringar i samhället. Men några folkrörelser har de inte åstadkommit.

TJÄNSTPRODUCENT OCH GUDSTJÄNSTGEMENSKAP

Utgående från dessa överväganden har jag i min bok *Folkkyrka i en postmodern tid. Tjänsteproducent i välfärdssamhället eller engagerande gemenskap?* reflekterat över folkkyrkan, dess utveckling, nuläge och framtid. Jag har ägnat särskild uppmärksamhet åt frågan om kyrkans mottagarorientering, och diskuterat hur denna förverkligas dels i ett perspektiv som ser kyrkan som en producent av religiösa tjänster, dels i ett perspektiv som slår vakt om kyrkans karaktär av gemenskapsbildande folkrörelse. De här perspektiven skall inte betraktas som ytterligheter, som till varje pris bör undvikas, utan tvärtom som beaktansvärda försök att relatera den teologiska reflektionen om kyrkans väsen till det aktuella livsåskådningsmässiga läget i det svenska samhället. Genom att lyfta fram dessa modellens positiva upptäckter men också deras eventuella svagheter har jag sökt efter tänkbara vägar för en folkkyrkoteologi i vår postmoderna tid.

Kyrkohistorikern Kjell Blücker framhåller att de som debatterar kyrkosyn ofta har svårt att hålla isär sin teologiska idealbild av kyrkan och den empiriskt analyserbara kyrkoorganisationen.³ Detta utgör en viktig invändning mot den jämförelse jag genomför i boken: Är kyrkan uppfattad som gemenskap och folkrörelse en idealbild, medan den tjänsteproducerande folkkyrkan utgör en empiriskt konstaterbar storhet? Är dessa kyrkobegrepp med andra ord överhuvudtaget jämförbara på samma plan? Den senare kyrkosynen kan redovisas för med hjälp av statistik över kyrkliga handlingar, gudstjänstbesök och deltagande i församlingsverksamhet, medan den förstnämnda främst förekommer i debattartiklar och programförklaringar.

Jag har skrivit min bok i förhoppningen om att här finns möjligheter att skapa en kreativ tolkningskonflikt mellan en kyrkosyn stödd på empiriska undersökningsresultat och en teologiskt motiverad kyrkosyn. Denna tolkningskonflikt kan förhoppningsvis mynna ut i en

bredare förståelse av folkkyrkoproblematiken än vad ett enskilt perspektiv kan ge. Jag utför en systematisk-teologisk analys av folkkyrkokotankens utveckling och nuvarande utformning och ställer denna i relation till den bild av samhället och religiositeten som den aktuella religionssociologiska forskningen erbjuder. Eftersom denna forskning rätt långt fokuserar på frågeställningar kring sekularisering, individualism, pluralism och postmodernism blev en av undersökningens främsta uppgifter att kunna bedöma i vilken utsträckning olika teoretiska och praktiska utformningar av folkkyrkokotanken lyckas bevara sin aktualitet i ett förändrat samhälle.

Jag valde att fokusera på Svenska kyrkan trots att folkkyrkobegreppet även används i andra länder och inom andra samfund; såsom t.ex. i tysk protestantisk teologi, inom den anglikanska kyrkan, och inom de övriga nordiska länderna, där för övrigt situationen i mitt hemland Finland är speciell i och med att såväl den lutherska kyrkan som den till medlemsantalet rätt fåtaliga ortodoxa kyrkan benämns folkkyrkor. Den här begränsningen anser jag vara nödvändig, eftersom folkkyrkobegreppet inom respektive land och samfund har utvecklats i växelverkan med den historiska utvecklingen och det aktuella läget i samhället, vilket gör det svårt att behandla folkkyrkobegreppet i allmänhet, även om jämförelser naturligtvis kan vara av intresse.

I min analys av nutida svensk ecklesiologi valde jag att lyfta fram å ena sidan det religionssociologiskt och tjänsteteoretiskt färgade perspektivet som bl.a. Per Pettersson gjort sig till talesman för, å andra sidan några teologer som utgående från olika teologiska traditioner beskriver kyrkan som en synlig gudstjänstfirande gemenskap som medvetet försöker utgöra en kontrast till det omgivande samhället. De teologer som jag behandlade i detta sammanhang är Ola Sigurdson, Werner G. Jeanrond, Fredrik Modéus och Dag Sandahl.

Dessa två huvudlinjer är intressanta och viktiga därför att de enligt min mening representerar två olika sätt att förhålla sig till det postmoderna, pluralistiska samhället. Petterssons serviceinriktade folkkyrka bevarar sin relevans i samhället

genom att anpassa sig till individualismen, privatreligiositeten och konsumenttänkandet. Kyrkans framtid hänger på om den lyckas erbjuda dagens människor sådant som de frågar efter: trygghet, sammanhang, livsriter, stillhet och upplevelser. De teologer som framhåller kyrkan som de troendes gemenskap betonar däremot starkare församlingens synlighet, det levande gudstjänstlivet och en uttalad strävan att låta tron komma till uttryck i kristen nästan-kärlek. I denna teologiska reflektion söker man stöd hos en annan trend inom postmoderniteten, nämligen förkastandet av tron på ett universellt förnuft och en allmänmänsklig etik. Den postmoderna synen på kunskap som någonting tids-, kultur- och perspektivbundet legitimerar enligt dessa teologer utvecklades av partikulära, specifikt kristna, tolkningsgemenskaper.

Båda dessa perspektiv drivs enligt min mening av den yttersta angelägna målsättningen att i den teologiska reflektionen över kyrkans väsen beakta den pågående samhällsförändringen, och då inte minst glidningen från ett modernt till ett postmodernt samhälle. Sekulariseringen hör ihop med det moderna tänkandet, eftersom den moderna tidens verklighetsuppfattning bygger på en fast förtröstan på empirins möjligheter att avtäckta en objektiv verklighet, som går att beskriva på ett neutralt och värderingsfritt sätt. Modernitetens trosbekännelse kunde uttryckas så här: Verkligheten är en, och den kan ges en entydig beskrivning bara vetenskapen framskriver tillräckligt långt. Ur detta "moderna" perspektiv ter sig allt tal om en andlig verklighet och religiösa erfarenheter som någonting verklighetsfrämmande, som högst kan ha relevans för den enskildes inre liv. Därför kan man i ett religions-sociologiskt perspektiv hävda att moderniteten har lett dels till en sekularisering av samhället, dels till en privatisering av religiositeten.

I jämförelse med den här stränga objektivismen ifrågasätter det postmoderna tänkandet föreställningen om att vetenskapen erbjuder oss en neutral verklighetsbeskrivning, som skulle kunna accepteras av alla förnuftiga människor, oberoende av språk, kultur och social bakgrund. Varje beskrivning av verkligheten anses vara styrd

av det tolkningsperspektiv och de intressen som människan ifråga är påverkad av. Den postmoderna verklighetsförståelsen blir oundvikligen mer fragmenterad, eftersom flera tolkningsmönster tillåts leva sida vid sida. Owe Wikström skriver:

Den postmoderna filosofin ger – i populär form – ett slags legitimitet åt tanken att alla perspektiv har lika stor förklaringskraft. Vetenskapen anses av flera bara vara ett sätt att konstruera verkligheten, den avbildar inte sanningen, det finns ingenting 'där ute'.⁴

Det postmoderna tänkandet har därmed gett en ny legitimitet åt strävanden att återinföra religiösa frågeställningar i den vetenskapliga och filosofiska debatten. Det här beror på att man ifrågasätter det rationella förnuftets anspråk på att kunna diktera vad som är sanning och verklighet. Den västerländska vetenskapen ses som en kulturellt betingad verklighetsförståelse, som trots sina anspråk på att kunna universaliseras och accepteras av varje intelligent människa oberoende av kulturell bakgrund, i själva verket är ett av många uttryck för den västerländska vita mannens försök att definiera och kontrollera verkligheten.

Den här kritiken av den traditionella vetenskapssynen inom den västerländska kulturkretsen har öppnat dörren för många andra, sinsemellan konkurrerande synsätt. Övergivandet av tron på förnuftets allena rådande förmåga att fungera som domare ifråga om vad som är sant och falskt har gett religiösa livstolkningar en mer "rumsren" status. Samtidigt, som bl.a. Werner Jeanron påpekar, innebär denna principiella öppenhet att all dogmatism inom såväl vetenskaplig som religiös verklighetsförståelse ifrågasätts:

Like great Christian mystics, post-modern thinkers are open to rediscover the self beyond the self, reality beyond reality, and God beyond God. Thus, it would be wrong to diagnose a foundational hostility to religion in today's intellectual climate. What is, however, true is that the intellectual climate in the West harbours a fundamental suspicion of any form of dogmatism and institutionalism.⁵

Ifrågasättandet av auktoriteter och färdiga läror

är ett uttryck för den individualism som formats av moderniteten och som det postmoderna tänkandet ytterligare accentuerat. Eftersom religionernas och ideologiernas anspråk på absolut sanning anses utgöra ett passerat stadium i mänsklighetens utveckling, fokuseras intresset i stället på individens möjligheter att forma sin egen världsbild och sin egen identitet. Men föreställningen om individen som en konsument, som förser sig från livsåskådningarnas smörgåsbord, är ingalunda den enda – och knappast ens den dominerande – tendensen inom den postmoderna kunskapsynen. Föreställningen om att kunskap är kulturellt och språkligt betingad har skapat ett behov av att reda ut hur olika tolkningsmönster, ofta kallade ”paradigm”, uppkommer, förändras och så småningom ersätts av andra. Det här har lett till att man har fokuserat på hur olika sociala, språkliga och kulturella gemenskaper påverkar individens verklighetsförståelse.

FOLKKYRKAN OCH DEN KRISTNA BERÄTTELSEN

Det finns vid första anblick en grundläggande diskrepans mellan föreställningen om att verkligheten är en social konstruktion och den judisk-kristna tron på att världen är skapad av Gud. Varje försök att medvetet bedriva teologi i en postmodern tid förutsätter därför insikten om att vi saknar en fast grund att stå på, eftersom verkligheten så som vi kan förstå den och beskriva den alltid åtminstone i viss mening är en mänsklig konstruktion. Vi lever i en berättelse, på gott och ont. Det betyder ingalunda att individen suveränt skulle forma sin värld. Berättelsens värld är tvärtom en värld som vi föds eller växer in i; en berättelse som vi upplever som verkligheten själv just därför att den har funnits före oss.

Det är mot bakgrunden av detta problemkomplex som jag brottas med frågan huruvida den form av kristen berättelse som folkkyrkan har förmedlat i våra länder fortfarande kan vara en berättelse som hjälper oss att forma och strukturera vårt liv till en meningsfull helhet. Eller, för att ställa frågan mer funktionellt och existentiellt, kan den kristendomsförståelse som folkkyrkan

förkroppsligar ännu i dag ge församlingsmedlemmarna någonting att leva av och leva för?

En tes som jag försvarar i min framställning är att berättelsen om folkkyrkan kännetecknas av en dubbel lojalitet; å ena sidan mot sin egen bekännelsestradition och identitet som kristet trossamfund, å andra sidan mot de människor som bor på det geografiska område där lokalförsamlingarna verkar. Den här dubbla lojaliteten leder oundvikligen till spänningar och kompromisser, men ställer samtidigt folkkyrkan inför dess utmanande tolkningsuppgift. En folkkyrka värd namnet bör vara beredd att kontinuerligt upprätthålla en konstruktiv växelverkan mellan den egna kyrkliga traditionen och den rådande folkliga religiositeten. Den här tolkningsuppgiften blir speciellt svår och utmanande för en folkkyrka som vill bevara sin trovärdighet i en postmodern tid.

De gemensamma berättelserna hålls levande och verkliga endast om det finns människor som inspireras att tolka sitt liv i ljuset av dem. Minne och efterföljelse knyts därmed intimt ihop: den kristna berättelsen har ett öppet slut, vilket gör det möjligt för såväl enskilda kristna som kyrkosamfund att se sin egen livshistoria som en fortsättning på det som Bibeln berättar om. Delaktigheten i den kristna berättelsen ger oss inte någon stabil, orubblig identitet, men de minnen som de kristna traditionerna förmedlar är inga döda relikter, så länge som det finns människor som låter sitt liv formas efter deras mönster. Här finner vi såväl folkkyrkans som andra kyrkosamfunds största utmaning.

LITTERATUR:

- Blückert, Kjell. *The Church as Nation. A Study in Ecclesiology and Nationhood*. Frankfurt am Main: Peter Lang, 2000.
- Bäckström, Anders; Edgardh Beckman, Ninna & Pettersson, Per. *Religiös förändring i norra Europa. En studie av Sverige. "Från statskyrka till fri folkkyrka"*. Slutrapport. Diakonivetenskapliga institutets skriftserie nr 8. Uppsala, 2004.
- Jeanrond, Werner G. *Call and Response. The Challenge of Christian Life*. Dublin: Gill&Macmillan, 1995.
- Melin, Olav S. "Har folkkyrkan en framtid" *Kyrkans tidning* nr 25/2004.

Wikström, Owe. Det bländande mörkret. Om andlig vägledning och psykologi i vår tid. Örebro: Libris. 1994.

---

¹ Melin 2004.

² Bäckström, Edgardh Beckman och Pettersson 2004, 38.

³ Blückert 2000, 118.

⁴ Wikström 2006, 95.

⁵ Jeanrond 1995, 8.

ARTIKKEL

TJENESTEPRODUSENT ELLER FELLESSKAP?

HARALD HEGSTAD MED ET NORSK BLIKK PÅ DET FINSK-SVENSKE – I SAMTALE MED SUNNIVA GYLVER
HARALD.HEGSTAD@MF.NO

Harald Hegstad, du har lest Björn Vikströms artikkel i denne utgaven av Luthersk Kirketidende. Kjenner du oss igjen i hans beskrivelse av Svenska Kyrkan og hans ekklesiologi?

Jeg kjenner meg igjen i Vikströms tilnærming, med hans vekt på kirkens og menighetens fellesskapsdimensjon. Det representerer et nødvendig korrektiv til en ekklesiologisk tenkning som vektlegger den demokratisk (og partipolitisk) styrte og den ansatt-dominerte, tjenesteytende kirke for mye. Svensk kirketenkning har vært sterkt preget av disse to trendene. Men fellesskap

– trosfellesskap – er en grunnleggende side ved kirken, og der er brødrene Fredrik og Martin Modéus viktige røster i svensk og skandinavisk sammenheng.

Vikström er finsk-svensk, og den finske kirkens utvikling har lignet mer på den norske enn den svenske. Både Norge og Finland har hatt sterke vekkelsesbevegelser innenfor statskirkens rammer, mens i Sverige etablerte disse strømningene seg i større grad utenfor kirken og farget den mindre. Svenska Kyrkan har vært preget av mer offentlig styring, bedre økonomi og omtrent

dobbelt så mange ansatte, mens vår kirke har vært mer avhengig av frivillige. Vår kirke og vår ekklesiologiske refleksjon har nok dessverre også vært sterkere preget av en ekskluderende tenkning: Innenfor-utenfor, sentrum-periferi, subjekt-objekt – et rangerende skille mellom «kjerne-menigheten»/trofelleskapet og det brede lag av folkekirken medlemmer, som står i fare for ikke å ta folkekirken ulike lag på alvor.

Hva er løsningen?

Her er nok Vikström og jeg på linje, i et forsøk på å stå for en åpen og inkluderende folkekirke-tenkning som tar hele bredden på alvor, uten å underslå betydningen av det gudstjenestefeirende fellesskap. Være folkekirke gjennom å ta ansvar for tilgjengelighet over hele landet og en representativ bredde, og samtidig våge å si at det er bedre å gå i kirken enn å ikke gå i kirken. Kombinere åpenhet og tydelighet. Vi må være kultur-åpne og bevisste på vår nasjonale historie - uten dermed å skulle hente all vår legitimitet i tradisjon og historie. Vi må være frimodige på den kristne fortellingens forvandlende potensiale.

En empirisk beskrivelse av kirken forutsetter at vi har ord eller språk for de ulike lagene.

Begge lag i folkekirken trenger hverandre. Kjernemenigheten trenger å verdsette folkekirken kontaktflate og ulike stemmer, erfaringer og trosuttrykk som beriker og utfordrer. Den bredere medlemsmassen, som sjelden er i kirken, trenger å anerkjenne betydningen av en trofast og stabil kjerne som kan skape et fellesskap og en trospraksis man kan bli en del av de gangene man kommer. Disse to ulike modus avhenger av hverandre og samlever, og i økende grad er det et continuum mellom disse. Jeg opplever at vi har fått økende gjennomslag for en slik tenkning de siste årene.

Hvor avgjørende er medlemsprosenten for Den norske kirkes identitet som folkekirke?

Medlemsprosenten er selvfølgelig en viktig pekepinn for kirkens posisjon i folket, men den er ikke konstituerende for folkekirken. Da er tilgjengeligheten, demokratiet og representativiteten viktigere.

Den kirke- og samfunnsvirkeligheten Vikström skriver inn i, er det den som ligger foran oss?

Svenska Kyrkan ligger jo ti år foran oss i sin løsrivelse fra staten, og generelt 10 % lavere enn oss i oppslutning om medlemskap, kirkelige handlinger osv. Kirkevalget er derfor også blitt mindre og mindre interessant for de politiske partiene å stille lister til. Jeg synes denne politiske fargingen av kirkevalget i utgangspunktet er uheldig, og håper at vi aldri kommer dit.

Samtidig må det sies at Svenska Kyrkan er mer selvstendig enn den norske hva gjelder økonomi og ulike ordninger/standpunkter – men legger seg likevel nærmere statlig politikk, for eksempel når det gjelder kjønnspolitikk.

Jeg synes det er bra med våre debatter rundt kirke og samfunn. Vi har en sunn uenighet i vår kirke, som stadig tvinger oss til å gjennomtenke ting i lys av troen. Vår kirke har vært svært frimodig i å kritisere myndighetenes politikk på asyl- og klima-feltet for eksempel, men det har jo på langt nær skapt like mye bølger og oppmerksomhet som homo- og abortdiskusjonene.

Vi kan ikke regne med å fortsette å ha en slik privilegert posisjon vi har nå. Men jeg er optimistisk på vegne av Den norske kirke. Vi har en unik posisjon og mulighet. Vi forventes mye av – det er godt og slitsomt. Det er et stort eierskap i folket til Den norske kirke, og det tror jeg fortsatt det kommer til å være.

DANSKERNES TRO – FOLKEKIRKENS UDFORDRING

AV MORTEN SKRUBBELTRANG, TIDL.GENERALSEKRETÆR I KIRKEFONDET
MS@FDF.DK

Knap 3 ud af 4 danskere betragter sig selv som troende. 2 ud af 3 vil sige, at de tror på Gud og næsten 4 ud af 5 er stadig medlemmer af folkekirken. Jamen så er der vel ikke så meget at snakke om, når vi skal belyse danskernes tro – det er jo et folkefærd solidt forankret i troen og kirken!

Ja sådan kunne det måske se ud, men som Kirkefondets sidste nye udgivelse ”Jeg er troende, men IKKE religiøs – folkekirken udfordring” viser, så er virkeligheden langt mere kompliceret. Bogen er bl.a. skrevet af Ina Rosen på baggrund af hendes ph.d.-afhandling ”I’m a believer, but I’ll be damned if I’m religious”, der gennem en række fokusgruppeinterviews spørger ind til, hvordan religion og tro forstås af helt almindelige danskere. Det følgende om danskernes tro er skrevet på baggrund af Ina Rosens kapitler i bogen ”Jeg er troende, men IKKE religiøs – folkekirken udfordring”. Det byder på rigtig mange gode pointer og spændende læsning – eller måske ret skræmmende læsning, hvis man holder af folkekirken og regner med, at den nok skal bestå i fremtiden. For når man dykker ned i danskernes tro, så er der faktisk ikke rigtig meget, der tyder på, at det er i folkekirken traditionelle og velkendte rammer, at folk vil føle sig bedst tilpas.

TRO, ORGANISATION OG TRADITIONER

”Jeg er troende, det vil jeg til enhver tid sige – men jeg er fandeme ikke religiøs”. Dette er ét af de citater fra bogen, der fortæller noget om, hvad folk tænker om tro og religion. For mange

danskere er der vigtige og afgørende forskelle på at have en tro og have en religion. Tro kan gøre noget for mennesker, som religion ikke kan. I korte træk kan man sige, at danskerne i dag skelner mellem tre forskellige udtryk for religion; tro, organisation og traditioner. Tro er en subjektiv og privat følelse af, at der må være ”noget der er større”. Organisationen er forvalteren af religionen, dvs. i Danmark oftest folkekirken, men det kunne også være andre institutioner. Traditioner er de sædvaner, man har socialt mennesker imellem, f.eks. at gå i kirke til julegudstjeneste, vielser eller lignende. Flertallet af danskerne har, som nævnt i starten, både tro og traditioner, ligesom de har en kulturreligion og gerne betegner sig selv som kulturkristne.

Kirken som organisation giver ikke rigtig mening for flertallet. Kirken og hele den organisation, som den er et synligt udtryk for, er fjern og bliver meget ofte forbundet med krige og konflikter. Rigtig mange giver udtryk for, at kirken og kristendommen har været skyld i sorg og smerte op gennem historien. De har simpelthen ikke lyst til at stå på mål for kirken som helhed. Og når den så heller ikke har et samspil med den tro, de har, så oplever de slet ikke kirken som nærværende eller relevant. Dette gælder naturligvis ikke den gruppe af mennesker, der er kirkeligt engagerede, men det gælder det store flertal af danskerne, der er kirkemedlemmer og fastholder at de har en tro, uden at de samtidig er særligt kirkeligt engagerede.

Traditioner giver mening for den enkelte primært ved at være et led i en større historisk, social og kulturel ramme. Man døber sine børn,

fordi det har man altid gjort, ligesom man går til gudstjenesten juleaften, fordi det er sådan en hyggelig start på aftenen. Det er rart, det føles rigtigt og bekendt, og det giver stor mening for folk, men det har intet med deres tro at gøre.

IKKE DEN TRO, KIRKEN PRÆDIKER

Tro vedbliver med at være en faktor i danskernes liv. Men de fleste danskeres tro, er ikke den tro kirken prædiker. Danskerens tro er en personlig tro, en følelse af at tro, uden at denne tro er systematiseret eller udtrykt med ord. Den betyder noget for folk, men det er bestemt ikke en tro, der behøver at blive delt med andre. Folk er meget private omkring deres tro. Det er ikke noget, man ønsker at dele med andre, fordi det virker meget mærkeligt at forsøge at overbevise andre om, at ens tro er den rigtige. Det viser sig også i forhold til børneopdragelse, hvor det er meget almindeligt at mene, at man skal lade sine børn selv bestemme, hvad de vil tro på. Det er ikke noget, man skal præge sine børn med hjemmefra eller i skolen. Man skal give sine børn gode og solide værdier, men det indebærer for de fleste altså ikke tro.

Danskernes tro stemmer i høj grad overens med nutidens individualiserede samfund. Man skal hver især træffe valg om, hvad der føles rigtigt og giver mening for den enkelte, og dette valg kan og skal der ikke stilles spørgsmålstejn ved. Et citat fra bogen forklarer det således: "Hvis du selv kan beslutte, at du er troende, og du selv kan bestemme, hvad du tror på, uanset om det er på Gud eller noget andet, så behøver du faktisk ikke at tro på noget udover dig selv for at blive bestyrket i din tro". På den måde behøves man ikke referencerammer udefra som f.eks. en særlig forståelse af Gud. Man behøver heller ikke andres tro eller andres oplevelser af tro til at vurdere sin egen tro ud fra. Troen er på alle måder ens helt egen, for sådan føler man det. Man beslutter at tro, man beslutter, hvad man tror på, og man beslutter endelig at tro på det, man har valgt at tro på.

EN INDIVIDUALISERET TRO

Den individualiserede tro betyder også, at stort set alle både i Ina Rosens undersøgelse samt i andre lignende undersøgelser giver udtryk for, at de tror på, at der er mange sandheder og flere veje dertil. Det er overordentlig svært for danskerne at forlige sig med tanken om, at én religion eller en bestemt måde at tro på skulle være bedre end andre. Derfor er det også svært at forlige sig med den organiserede religion, der for mange forbindes med et ønske om at bestemme over nogle andre og pådutte andre deres tro. Dermed kommer det igen til udtryk, at danskerne er særdeles forbeholdne overfor at man skal dele sin tro med andre, med det formål at få den anden "overbevist" om at netop ens tro, er den rigtige. Enhver er i den grad salig i sin egen tro.

FORSKELLIGE GUDSBEGREBER

Som tidligere nævnt giver to ud af tre udtryk for, at de tror på Gud. Dog er det meget få, for hvem Gud spiller nogen som helst rolle i deres liv, men ikke desto mindre giver de udtryk for en tro. Mange vil også sige, at de tror på en personlig Gud, hvilket jo hørt med præster og andre kirkeligt engageredes ører lyder som noget, der ligger i tråd med kristendommens gudsforståelse. I kirken forstås en personlig Gud ofte som en skabende Gud, der skaber og handler i historien, og som man gennem bøn kan henvende sig til. Det er blot ikke det, den almindelige dansker forstår ved en personlig Gud, men derimod "en Gud man selv definerer og derfor ikke nødvendigvis en egentlig Gud. En Gud, der ikke stammer fra en decideret/anerkendt trosretning" som det udtrykkes i ét interview, eller som en anden udtrykker det: "Jeg forstår begrebet personlig Gud som en personlig opfattelse af Gud, hvor ens udlægning af begrebet dækker over egne tanker og forestillinger, som ikke nødvendigvis er i tråd med mere 'officielle' udlægninger". I mødet mellem kirken og danskerne er der altså en grundlæggende uoverensstemmelse om hvad Gud er for en størrelse, hvilket i høj grad kan være med til at forklare hvorfor mange mennesker ikke kan se nogen mening i at komme i kirken. For den Gud, der findes indenfor den

kirkelige ramme, er ikke den, som man har en personlig oplevelse af.

HVORDAN SKAL KIRKEN FORHOLDE SIG?

Det er vigtigt at slå fast, at danskerne er medlemmer af folkekirken, fordi det giver mening. Det giver blot ikke den religiøse mening, som kirken tidligere gav. Det giver social og kulturel mening, og det er såmænd også betydningsfuldt nok for dem. Men spørgsmålene, som man må stille sig på baggrund af Ina Rosens undersøgelse er, hvordan folkekirken skal forholde sig til dette? Det står ret klart, at der er behov for folkekirken til at levere tjenesteydelser, når der blandt medlemmerne er tradition for at bruge dem, eller når man i forbindelse med overgange i livet har behov for dem. Medlemmerne er også klar til at betale for leveringen af disse ydelser, blot man ikke bliver påduttet yderligere ting man skal tro på. Spørgsmålet er så, om vi kan få folk til at synes at kirken kan give mening for dem i andre situationer end der hvor de har brug for nogle ydelser? Har folk overheadet tid til at være mere kristne? Har de lyst?

KIRKEN SKAL ØVE SIG I AT VÆRE EN LYTTENDE KIRKE

Et af de steder hvor det kan være oplagt at gøre mere ud af mødet med folk, er i forbindelse med de mødesteder der allerede er med folket. Når der er dåbs- eller bryllupssamtaler, begravelser og konfirmationer i folkekirkens regi, møder man mange, der ikke normalt kommer i kirken. Her

er der mulighed for at blive nærværende og relevant. Men det kræver, at kirken øver sig på at blive bedre til at lytte uden at have svarene klar på forhånd. Kirken har i århundreder været vant til at være stedet, hvorfra de klare svar kommer – også uden man nødvendigvis har stillet nogle spørgsmål. Men det holder ikke længere, og det kan ikke hænge sammen med den moderne danskers tro. Kirken skal øve sig på i samtalerne i forbindelse med kirkelige handlinger at være et møde mellem mennesker. Et sted, hvor man kan dele sit livssyn, sin tro og sin tvivl. Man skal kunne vidne frit, og derefter er det op til Helligånden at være til stede og være sandhedstolker og skaber. Kirken skal øve sig i et blive en lyttende kirke. Mens man oprigtigt og vedkommende lytter til hinanden, er der i samtalen mulighed for at blive kirke sammen. For mange mennesker vil det være et øjeblikks oplevelse af kirken, hvor kirken er nutidig, relevant og vedkommende for den enkelte. Og når vi i kirken lytter til folks levede liv, deres indsigter og troserfaringer og tager deres tanker, oplevelser og nærvær alvorligt, så bliver vi klogere både på hinanden og på troen. Det er i samtalen, at troen bliver til, og mission i dag er at tale sig til tro.

OBS:

Kirkefondet i Danmark har udgivet bogen ”Jeg er troende, men ikke religiøs”, der giver et øjebliksbillede af danskernes tro og denne tros udfordring til folkekirken. Læs mere om bogen på www.kirkefondet.dk.

FOLKEKIRKETROEN UNDER LUPEN

KIFO-FORSKER IDA MARIE HØEG MED ET NORSK BLIKK PÅ DET DANSKE – I SAMTALE MED SUNNIVA GYLVER
IDA.MARIE.HOEG@KIFO.NO

I dette nummeret har vi altså en artikkel av tidligere leder av det danske Kirkefondet, Morten Skrubbeltang, som kommenterer funnene i danske Ina Rosens doktoravhandling. Når du ser på Ina Rosens beskrivelse av folkekirkedanskenes tro, med et norsk blikk, hva er likhetene og forskjellene til vår kontekst?

Den danske folkekirken og dens posisjon i samfunnet har mange likhetstrekk med vår, slik også de andre folkekirken i Norden har. Det økonomiske aspektet ved kirkemedlemskap er annerledes (kommunal kirkeskatt), men oppslutningen om folkekirken er veldig lik, selv om det er flere som vies og konfirmeres og færre som begravnes i den danske folkekirken enn i Den norske kirke. Oppslutningen om dåp er også noe høyere i Danmark. I form og tilbud er Den danske folkekirken også mer konservativ. Jeg vil si at Den norske kirke i gudstjenester, salmesang og aktiviteter er langt mer nytenkende. Dessuten har Den norske kirke langt større aktivitetstilbud og langt flere frivillige. I Danmark er mye basert på de profesjonelles ressurser. Ellers kjenner jeg det norske i stor grad igjen i funnene hennes, for eksempel folkekirke-medlemmenes forhold til barneoppdragelse og til misjon, den sterke aversjonen mot å bli pådyttet religion.

Rosen beskriver danskernes tro gjennom å bruke tre analysekategorier: Tro, organisasjon og tradisjon. Er det en konstruktiv måte å sortere perspektivene på hos oss også?

Som analytiske kategorier kan de være anvendelige, men ikke som en gjengivelse av hvordan tro, kirke og tradisjon fungerer for kirkemedlemmene gjennom året og livet. Det skaper et

kunstig skille mellom tro som et intellektuelt meningsinnhold og praksis som følelser og erfaringer. Ellers synes jeg det er interessant at det åpenbart er et stort sprang mellom det danskene selv tror på, og det de mener at kirken formidler.

Disse forskningsfunnene dreier seg mye om danskernes forståelse av seg selv og eget forhold til religion, og deres identitet som troende. Den troen hun snakker om, ser ut til å være et valg man har tatt for hvordan en vil tenke om religion og nærme seg Gud. Men tro, selv for vanlige kirkemedlemmer, er ikke en statisk størrelse. Den lar seg bevege og utfordre, selv om det er jeg og ikke akkurat kirken som er autoriteten. Det er interessant å se at Den danske folkekirken ikke anses som en aktuell arena for å stimulere og aktivere denne troen. I de andre nordiske folkekirken finner vi mye av den samme holdningen. Mange opplever kirken lite nærværende og heller ikke et aktuelt sted en går med den religiøse nysgjerrigheten.

Hva er styrkene og svakhetene ved denne form for tro som portretteres her – slik du ser det?

Den er sårbar fordi den er lite verbal og formidlet. Men den er også uttrykk for at mange mennesker ikke er særlig interessert i tro og religion. Styrken er kanskje nettopp at denne troen ikke er statisk, at den oppleves personlig og meningssskapende, at den gir rom for erfaringene.

Rosens undersøkelse sier mye om hvordan folk forstår seg selv og deres forhold til kirken, og hvordan religion brukes og praktiseres. Det handler i stor grad om julen og om livsløpsovergangsriter. Men funnene sier ikke noe om hvor-

dan de ser på kirken i forbindelse med en nasjonal krise, kirken som kulturell scene, kirken som diakonal arena, eller barne- og ungdomsarbeidet i kirkens regi. Kirken blir for mange nærværende og relevant nettopp på disse arenaene, i hvert fall her i Norge.

Denne troen Rosen beskriver, er preget av det individuelle og subjektive. Det er ikke bare det at man former religionen løsrevet fra prester og hellige skrifter, men også at man i stor grad tar ansvaret for sin egen religion og utformer så å si sin egen trosposisjon. Samtidig lar man seg ivareta gjennom de kollektive ritualene. Jeg opplever at Rosen diskvalifiserer sammenhengen mellom disse – og at undersøkelsen bærer sterkt preg av at den har et luthersk, dansk utgangspunkt. Den fokuserer veldig på troen som noe intellektuelt, selv om danskene sier at kirken først og fremst er relevant i forbindelse med praksis. Religion er ikke bare kognitiv tro; det er like mye det performative, det erfaringsbaserte og det affektive – som i høy grad blir stimulert nettopp i julen og i overgangsritualene. Derfor kan det virke litt søkt at forfatteren fokuserer ensidig på samtalen mellom kirken og medlemmene.

Husk på at disse møtene ikke er et møte mellom like parter, men gjenspeiler et asymmetrisk maktforhold hvor folk kommer for å få en tjeneste av kirken, som kirken kan gi dem. Jeg sier ikke at det ikke er viktig for kirken å kunne samtale, være lydhør og ikke pådytte ferdigtygde svar. Mitt inntrykk fra presteskap og undersøkelser gjort blant kirkemedlemmer viser at folk er godt fornøyd med møtene med kirken – ikke bare kasualiasamtalene, men for eksempel også foreldremøtet i starten av konfirmasjonstiden. Hvor høyt samtalene med medlemmene prioriteres av kirken lokalt, vil variere, men jeg tror det er viktig at kirken prioriterer dem. Jeg er altså enig med Rosen i at kirken må lytte mer, men hun blir for ensidig. Hennes tilnærming dekker ikke folks behov for å gjøre religion, gjøre det nært og relevant.

I etterkant av kirkemøtet har det vært debatt om folkekirken, hva det er å være folkekirke, og hvilken profil Den norske kirke bør ha, og hvem som bestemmer det. Hva er ditt innspill i en slik samtale?

Man snakker ofte om de tradisjonelle møtepunktene mellom medlemmer og kirke. En virkelig bærebjelke i folkekirkeligheten, som er blitt sterkt angrepet, og som gjør at folkekirkeligheten har langt dårligere kår nå enn tidligere, er religionsundervisningen i skolen og det tradisjonelle kirke-skole-samarbeidet. Medlemmene har tenkt at dette har vært en viktig arena for kunnskap, tro og forståelse av seg selv som kristen. Vi har vært fokusert på trosopplæringsreformen. Hvis Den norske kirke mister skolekirke-samarbeidet, vil folkekirken stå i fare.

Undersøkelser blant ungdom om deres forhold til religion og kirke, viser at skolegudstjenestene, jul og gudstjenester i forbindelse med livsløpovergangene har vært viktig. Det er der de henter sin tilknytning til kirken og forankring i kristendommen. Derfor er disse arenaene svært viktige for folkekirkens framtid.

Hvordan definerer du folkekirke?

Jeg har vel ingen fastspikret definisjon, men det handler om en kirke som er tilgjengelig og tilstede i lokalsamfunnene og i folks liv, og som kan formidle en teologi som kommuniserer med vår samtid og svarer på åndelige behov og moralske utfordringer.

Hvordan bør kirken arbeide for fortsatt å være folkekirke?

Det er viktig at kirken kan stimulere medlemmenes nysgjerrighet og deres behov for en religion som er synlig, utfordrende og sansbar. Folk er blitt mer kravstore når det gjelder både informasjon og tjenester: De må ha kvalitet, være originale og gjenkjennbare. Her har vi ennå lang vei å gå. Kirken er tradisjonell, på godt og vondt. I negativ forstand forbinder folk det med noe selvopptatt, ekskluderende og gammeldags. Men den oppleves også som positiv, en tradisjonskraft hvor man makter å levere noe som er godt brukt, og som lar seg hele tiden fornye. Dessuten har kirken sammensatte staber med høyt utdanningsnivå, og forholdsvis stort frivillig korps. Det er derfor mulig å differensiere tilbudene så de blir mer målrettede og kan møte bredden av medlemmer.

FLERE FOLK I KIRKEN!

INVOLVERING SOM METODE FOR Å STYRKE GUDSTJENESTENS PLESS I ET LOKALSAMFUNN

AV HENNING VIK, SOKNEPREST I SINSEN MENIGHET
HENNING.VIK@OSLO.KIRKEN.NO

Vi snakker jevnlig om gudstjenesten som menighetens hovedsamling, men opplever mange steder at gudstjenestestatistikken viser en nedadgående kurve. Etter å ha jobbet i snart 20 år med gudstjenesteinvolvering er jeg overbevist om at langt flere enn de som nå går jevnlig til gudstjeneste, vil kunne begeistres av lokalmenighetens gudstjenestefeiring og vil kunne få lyst til å engasjere seg i menighetens gudstjenestearbeid. Selv sitter jeg med erfaringer som tilsier at det å involvere stadig nye mennesker i lokalmenighetens gudstjenestearbeid, ikke nødvendigvis er så vanskelig å få til. Og jeg er sikker på at det er en sammenheng mellom hvem som opptrer som aktører i gudstjenesten, og hvilken interesse gudstjenesten omfattes med i et lokalsamfunn.

Men blir ikke dette fort et ”strev” for menighetene, da – stadig nye mennesker å forholde seg til, ”mange kokker og mye søl”...?

HVEM EIER GUDSTJENESTEN?

Når alt kommer til alt er det spørsmålet om eierskap som avgjør hvordan vi tenker om Kirken og om gudstjenesteutvikling. Er det presten, de ansatte, menighetsrådet, gudstjenesteutvalget, de faste gudstjenestegjengerne, kirkemedlemmene, lokalsamfunnet, storsamfunnet, Den norske kirke eller biskopene som eier gudstjenesten?

Min tilnærming til dette er dobbel: For det første vil jeg hevde at ”Gudstjenesten er vår!”, på samme måte som jeg i dåpssamtalene sier at: ”Kirken er vår!” Med dette mener jeg at gudstjenesten tilhører (og dypst sett eies av) alle de døpte, alle som er podet inn på Kristus, som en grein på det store vintreet¹ – ingen er mere verd

enn de andre i Kristus; ingen er mindre verd² – selv om noen er gitt mer ansvar og er blitt betrodd ulike stillinger i Kirken. For det andre vil jeg hevde at Paulus har gitt oss en anvisning om å opptre i samhandling når vi kommer sammen i kirken: ”Når dere kommer sammen, har én en salme, en annen et ord til lærdom, én har en åpenbaring, én har tungetale, en annen har tydningen. Men la alt tjene til å bygge opp.”³

Jeg har hatt stor glede av å lese bøkene til Fredrik Modéus – ”Mod att vara kyrka” og Martin Modéus – ”Menneskelig gudstjeneste” og vil i denne artikkelen gi en del referanser til deres gode bøker om involvering og gudstjenesteutvikling. Jeg har bare én vesentlig innvending mot deres tenkning. De påpeker nødvendigheten av alltid å ta utgangspunkt i de menneskene som trofast møter fram til gudstjeneste, når en skal arbeide med gudstjenesteutvikling.⁴ I det store og hele er jo dette en klok fremgangsmåte, men det er en overhengende fare for at denne tilnærmingen vil gå på bekostning av en mer allmenn tilnærming. Ja, for om det virkelig går opp for oss at gudstjenesten tilhører alle døpte, så blir det avgjørende nødvendig at vi prioriterer arbeidet med å knytte bånd mellom lokalmenighetens gudstjenestearbeid og lokalbefolkningen.

INVOLVERING SOM ARBEIDSFORM

Om jeg skal prøve meg på en analyse av situasjonen i mange norske menigheter mht. involvering, så tror jeg mange i både kirkestabene og menighetsrådene har skjønt at dette er en fruktbar vei å gå. Man skjønner at dette å trekke flere mennesker med i gudstjenesteplanlegging

og -gjennomføring vil virke positivt på menighetens gudstjenesteliv, og at det vil styrke opplevelsen av å ha et lokalt engasjement for gudstjenesten. Da jeg var kursholder for flere prostier i møte med gudstjenestereformen, var en av setningene jeg brukte: "Dette er først og fremst å forstå som en involveringsreform." Likevel erfarer jeg når jeg er rundt og deltar på ulike gudstjenester, at mange menigheter har kommet forsvinnende kort med denne reformen.

Som prest i menigheter som har vektlagt arbeidet med involvering, vil jeg mene at dette er en helt uoppagelig arbeidsform⁵, en arbeidsform som kan omfatte stadig nye områder av gudstjenestelivet i en menighet, alt fra medliturg-oppgaver, arbeidet med forbønn og lokal utforming av liturgiske ledd, salmeplanlegging, prekenforberedelser, planlegging av fordypningssemestre osv.

Av og til har jeg operert med uttrykket "organiske gudstjenester" når jeg er blitt bedt om å beskrive hvilket gudstjenesteideal jeg har, og med dette begrepet mener jeg gudstjenester som kjennetegnes av liv og flyt, fleksibilitet, dynamikk og dialog. Det motsatte vil være kantete og stive gudstjenester, gudstjenester der det ikke er rom for latter og gråt, feil eller andre "forstyrrende" (les folkelige) elementer.

Henter vi erfaringer fra virksomheter utenfor kirken, er det stor samstemthet om at samarbeid er et nøkkelord som er kommet for å bli, både fordi dette skaper liv og engasjement i en virksomhet, men også fordi dette "gir den beste kvaliteten på aktivitetene i virksomheten".⁶ Man har funnet en del sammenfallende kjennetegn i virksomheter der medarbeiderne gis spillerom og innflytelse: "engasjement, tillit, trygghet, samarbeidsorientering, stolthet, toleranse, utvklingsorientering, autonomi og åpenhet".⁷

GUDSTJENESTEREFORMENS KJERNEBEGREPER

Involvering er trukket fram som ett av de tre kjernebegrepene som fulgte gudstjenestereformen. De to andre begrepene er stedegengjøring og fleksibilitet.⁸

Det tegnes et bilde av et gudstjenesteliv som

skal være tilpasset stedet der gudstjenesten finner sted, for at "evangeliet skal vinne rom på stedet og prege lokalsamfunnet".⁹ Så følger en konkretisering av hva Den norske kirkes ledelse ser for seg når vi snakker om involvering i lokal-kirken: "Dette utfordrer kirken på hvert sted til å la lokal kontekst og kultur, uttrykt gjennom språk og samværsformer, musikk, billedspråk og andre kunst- og kulturuttrykk, sette sitt preg på gudstjenesten."¹⁰ Og for at det lokale liv og engasjement skal kunne utfoldes i den lokale gudstjenesten, er det gitt forholdsvis stor fleksibilitet og "en rekke valgmuligheter med hensyn til både tekster, handlinger og andre uttrykksformer".¹¹

Mange av oss har vanskelig for å tenke bredt nok om kirkens virksomhet: "Menigheten er, ved sin eksistens i lokalsamfunnet, også med på å prege og utvikle lokalsamfunnet ut over det som skjer i kirkens egne lokaler."¹² Det er lett å tenke rent taktisk omkring dette, at det er taktisk lurt av kirken å være tilstede midt i verden, men dette at kirken nærmest omfavner livet på torget, har en dyp forankring i vår gudstro. Som den tidligere sjømannspresten Per uttrykker det: "Når man nedtoner inkarnasjonens betydning – Guds omfavnelse av alt det skapte, står troen i fare for å bli forvist til et departement i tilværelsen, som ikke integreres i livet for øvrig. Man river fra hverandre det som hører organisk sammen, troen og livet i Guds verden."¹³

MANGFOLD OG REPRESENTATIVITET

Jeg arbeidet tidligere i en menighet der vi strevde med å slippe ut av den båsen som nok en del i lokalmiljøet mente vi hørte hjemme i – at vi var en middelklassemenighet bestående av hvite og tilsynelatende "vellykkede" mennesker, med preferanser for litt sær musikk og høykultur. Som reaksjon på dette valgte menighetsrådet "mangfold" som en av våre tre kjerneverdier. Både Fredrik og Martin Modéus snakker mye om mangfold og om begrepet representativitet. De mener at dette er en avgjørende markør for mange som lever i randsonen av et gudstjenestefellesskap, om man tror man vil møte andre der som en kan kjenne seg igjen i: "De som agerer i gudstjensten ska vara olika varandra eftersom vi

som firar gudstjenst är olika varandra (...) Genom att långsiktigt och konsekvent arbeta med att skapa en bred representativ delaktighet kan man ge många en möjlighet att känna sig hemma i gudstjänsten.¹⁴ ”Ved å afspejle uligheden gennem en bred repræsentation og som en værdi i sig selv, kan man få mennesker til at slappe af og føle sig hjemme. Mangfoldigheden gør, at jeg kan føle mig accepteret som den, jeg er.”¹⁵ Hvis vi mener, at forskjellighed er en værdi, må dette jo gestaltes i højmessens således, at vi opløser de normale billeder af hvide middelaldermennesker, som så længe har preget den. Den eneste rigtige flerkulturelle gudstjeneste er den, som tager individet alvorligt, og som hjælper individet til at blive synligt i relation til andre individer.¹⁶

Til dette vil nok noen innvende at man må ta på alvor den forsamling som møtes i kirken, og at det vil oppleves kunstig å skulle inkorporere kulturelle uttrykk i gudstjenesten, som svært få av de tilstedeværende vil kjenne seg fortrolig med. Hvorfor bruke tid på å ”kommunisere med” enkeltindivider og grupper som knapt setter sine bein i kirken?

Mitt svar til dette er at vi lever i det flerkulturelle Norge anno 2014, og at det må merkes på hver en plass at gudstjenesten står i en form for dialog med det som ellers skjer i lokalmiljøet. Noen steder vil man sikkert hevde at det råder en gjennomgående homogen kulturell tone og forståelse i lokalmiljøet, men i de fleste miljøer finnes det et mangfold som med nødvendighet må speiles i lokalmenighetens gudstjenesteliv; ellers framstår vi kun som en nisjekirke som et fåtall vil kunne finne seg til rette i.

ALLE ER MED!

Modéus-brødrene har arbeidet mye med involvering i lokalkirken, og begge er opptatt av spenningen mellom profesjonalitet i uttrykket og varme i relasjonene. Det kan alltså være fristende å engasjere proffe ensembler av skuespillere og musikere til å skape de mest fantastiske gudstjenesteopplevelser, men bygger dette en livskraftig gudstjenestemenighet lokalt? Denne spenningen kjenner vi også fra øvrig kulturarbeid:

”Rundt aksen amatør–frivillig kan det oppstå uenigheter om hva som egentlig er formålet med frivillig kulturarbeid, og hvilke standarder som skal legges til grunn. Mens noen vil vektlegge sosiale og tilhørighetsskapende formål, vil andre betone profesjonell kvalitet.”¹⁷ Jeg er enig med Martin Modéus når han peker på ”menneskelig varme” som det man ikke kan unnvære i en gudstjeneste: ”En gudstjeneste kan meget vel være god, hvis den inneholder menneskelig varme, men mangler stilhed. Den kan derimot ikke være god, hvis den inneholder stilhed, men mangler menneskelig varme.”¹⁸ For ham er det en fellesnevner som vi ikke kommer utenom når vi prøver å finne fram til den gode gudstjeneste: ”Uanset om det handler om mere personlige prædikener, gladere musik, børn i gudstjenesten, enklere liturgi, kirkekaffe efter gudstjenesten eller mere fællesskabsfremmende møblering, så er det måske savnet af menneskelig varme, som er den minste fællesnevner.”¹⁹ Og det er derfor gudstjenesten må ha karakter av å være en torgopplevelse, noe vi gjør sammen, mer enn en sceneopplevelse der vi lett kan kjenne oss som tilskuere til det de der framme gjør. Fredrik Modéus har gjennom sin prestedet i Helgeands församling erfart at det er mulig å innarbeide en slik ”alle er med”- og ”dette gjør vi sammen”-tone i menigheten: ”Alle i den gudstjenstfrande församlingen är med, om än i olika uppgifter. Denna uppfattning ligger til grund för det delaktighetsarbete som vuxit sig starkt i Helgeands församling.”²⁰ Dypest sett handler gudstjenesteform og involveringskultur eller mangel på sådan om vårt gudsbilde: ”Hvis vi beskriver Gud som en, der byder velkommen, kan vi ikke forme gudstjenesten sådan, at den er i konflikt med dette.”²¹

INVOLVERING I PRAKSIS

Jeg har nå løftet fram en del verdier som ligger til grunn for gudstjenestene i ”involveringskirken”, bl.a. engasjement, samarbeidsorientering, stedegengjøring, fleksibilitet, mangfold, representativitet, dialog og fremfor alt menneskelig varme. På bakgrunn av disse verdiene vil jeg nå presentere en tre-trinns involveringsmodell

som jeg mener vil styrke gudstjenestens plass i et lokalsamfunn. Modellen er sterkt inspirert av både Fredrik Modéus og Martin Modéus:

1. Etabler en bevissthet i menigheten om at gudstjenesten er noe vi eier sammen – den er vår, forstått som folkets handling (Jfr. betydningen av det greske ordet "leitourgia" som ligger til grunn for ordet "liturgi"). Skal dette bli til mer enn en festtale, trenger vi en bredere ledelse av menighetens gudstjenesteliv enn det mange menighetsråd har opprettet som sitt faglige utvalg omkring gudstjenestearbeidet, gudstjenesteutvalget. Gudstjenesteutvalget består gjerne av et par representanter for henholdsvis stab og menighetsråd og muligens et par representanter til, på vegne av resten av menigheten. For å styrke representativiteten og øke bevisstheten om at "alle er med" trenger vi å opprette et slags menighetsmøte, kall det gjerne et "gudstjenesteforum". I et slikt forum kan alle som vil møtes jevnlig (én gang i semesteret, kanskje) og snakke sammen om menighetens gudstjenesteliv – gleder og sorger, nye tiltak, utfordringer, behov osv.²² Verdiane "menneskelig varme", "mangfold" og "representativitet" bør vurderes som 3 grunnverdier for gudstjenestearbeidet, for å unngå at man kontinuerlig snakker forbi hverandre i forhold til lengsler og drømmer for "vår gudstjeneste": "En fornyelse, som ikke fremhæver forskjelligheten som en god verdi, bliver i praksis til en strid om, hvis gudstjenestebillede, der skal vinde. I en fornyelse, hvor forskjelligheten er udgangspunktet, lærer en menighed derimot at fejre gudstjeneste sammen."²³

2. Det neste er å finne en struktur på involveringsarbeidet som er håndterlig for menigheten. Enten man velger å opprette en teamstruktur med f.eks. 5 gudstjenestetem der hvert team har ansvar for hver femte gudstjeneste, eller man velger å dele medarbeiderne i tjenestegrupper (f.eks. medliturger, kirkeverter, dåpsverter osv.), så trenger man tid til å forberede gudstjenesten sammen. I det minste må man møtes en time før gudstjenesten begynner på søndagen (og da bør alle oppgavene være sendt ut på mail noen dager på forhånd). Aller best er det ved starten av en slik involveringsreform i menig-

heten å etablere et fast gudstjenestepanleggsmøte på kveldstid midt i uka, ½ eller 1 ½ uke før gudstjenesten. På et slikt møte får de involverte tid til å snakke seg gjennom det som skal skje, fordelt oppgavene, gjerne tatt en prat om preken teksten, snakket om søndagens forbønn, kanskje sett litt på mulige salmer, øvd på lesninger og evt. prosesjoner (maks 1-times møter om dette skal være noe en klarer å få til i uke etter uke, kanskje år etter år...)²⁴ Men for å komme dit at det i det hele tatt er snakk om å kunne møte en gruppe en kan forberede gudstjenesten sammen med, må minst én i menigheten gå løs på den viktige oppgaven det er å rekruttere flere gudstjenestemedarbeidere. Og da er det "frimodighetens nådegave" som gjelder – gi denne oppgaven til én eller flere som kjenner mange, og som med glede vil invitere folk fra ulike lag i lokalbefolkningen til å bli med som gudstjenestemedarbeidere i kirken. For å sikre at en ender opp med et representativt mangfold av gudstjenestemedarbeidere bør den/ de som inviterer nye mennesker inn i medarbeiderflokket, bruke tid sammen med både stab og menighetsråd, og like- så med lederskikkelser i lokalmiljøet, for å virvle opp aktuelle navn.

3. Når man både har opprettet dette uformelle ledelsesorganet "gudstjenesteforum" (pkt. 1) og begynt å fylle opp poolen med gudstjenestemedarbeidere (pkt. 2), kan man ta en prat i forumet om hvilke lokale aktører man har lyst til å trekke inn i gudstjenestelivet og på hvilken måte. Kanskje man velger å anlegge særskilte nærmiljøgudstjenester enkelte ganger i året, der man involverer enkeltkunstnere og/eller musikkgrupper, og ikke minst lokale organisasjoner (idrett, speider, Lions osv.) som man gir både medliturg-oppgaver og kirkevert-oppgaver, eller kanskje man ønsker å spre ressursene utover alle menighetens gudstjenester. Her handler det om å gi en retning og sammen finne den veien som gjør at gudstjenesten mer og mer kan framstå som en folkets gudstjeneste i lokalsamfunnet. Kanskje skal man også blinke ut en dag eller to i løpet av kirkeåret da gudstjenesten skal feires et annet sted enn i kirkerommet. Mest sannsynlig blir forslagene snart mange og gode mht. å bygge

en gudstjenestekultur som retter seg utover mot lokalsamfunnet. Men de mange gode forslagene må hele veien testes på dette vi definerte som det viktigste og umistelige når vi kommer sammen, at verdien ”menneskelig varme” ikke overskygges av iveren etter å ”bli fler” og ”få til mer”. Den gode balansen må man tale seg fram til i gudstjenesteforumet. Og man skal ikke være mye til profet for å ane at refrenget i forumet vil bli: ”Vi må skynde oss langsomt!” og: ”Alle skal med!”

INVOLVERINGENS DYNAMIKK

Hva skjer når man intensiverer arbeidet med involvering? Det var lett å se ringvirkningene det første semesteret vi i Bekkelaget kirke plasserte konfirmanter som medarbeidere på hver eneste gudstjeneste, i tillegg til de 4–6 voksne som allerede var hentet inn til sine faste oppgaver (gudstjenestekordinator, tekstleser, dåpsvert, nattverdmedhjelper og kirkeverter). Plutselig dukket det opp foreldre eller besteforeldre med videokameraer, søsken, kanskje onkler og tanter, og det ble kort sagt flere folk i kirken. Som Fredrik Modéus sier det: ”Om femtio personer har gjort delaktiga i direkt mening, berörs kanske etthundrafemtio personer av detta. Direkt delaktighet skapar indirekt tillhörighet för många, vilket är ett exempel på den representativa delaktigheten.”²⁵ Nå skal det ikke stikkes under en stol at det også koster ekstra med tid og kapasitet for en menighet å involvere flere mennesker i menighetens gudstjenestearbeid. Man trenger tid til å forberede det som skal skje, tid til å øve, tid til å gå gjennom alt en siste gang, men gevinsten er utvilsomt god: Straks nye mennesker trekkes med i den lokale gudstjenestefieringen, og fremfor alt når dette er mennesker som vanligvis ikke går så mye i kirken, da begynner dette positive ryktet å gå – at ”nå skjer det noe i kirken”, en fornyelse, en folkeligjøring, og det er akkurat som om den usynlige terskelen inn mot gudstjenestefellesskapet slipes ned. Hva da om man planmessig begynner å invitere idrettslaget til en fast årlig gudstjeneste, og likeså korpsset, ungdomsklubben, sjakkklubben osv. Og om man i tillegg bestemmer seg for å alltid nevne lokale forhold i

forbønnen og gir presten den utfordringen å prøve å spille noe av folkelivet gjennom årets mange prekener, ja, da er jeg overbevist om at man samtidig styrker gudstjenestens plass i et lokalsamfunn.

HVOR MANGE AKTØRER ER DET PLESS TIL I GUDSTJENESTEN?

Det er lett å se for seg en geskjeftig prest eller menighetsrådsleder som knytter kontakter i øst og vest og trekker stadig nye mennesker med i lokalmenighetens gudstjenestearbeid. Finnes det i det hele tatt grenser for hva en kan få til av byggende samvirke, flotte fellesskapsopplevelser og gode ringvirkninger i en menighet som prioriterer involvering?

Av erfaring vet jeg at både stab og menighetsråd kan bli slitne av denne måten å arbeide på. Her tenker jeg at man må forholde seg til ressurs-situasjonen i menigheten. Det trengs utvilsomt et apparat for å ta imot og håndtere mengden av faste gudstjenestemedarbeidere og fylde i grupper/enkeltpersoner som gjennom året involveres mer sporadisk for å berike gudstjenestelivet på ulikt vis. Selv har jeg høstet gode erfaringer med ordningen vi innførte i Bekkelaget kirke, med frivillige gudstjenestek koordinatører. Disse fikk ansvar for hver sine gudstjenester der de koordinerte alt som skulle skje i samarbeid med prest og organist.

Videre skal en være lyttende til om mange i menigheten blir slitne av å forholde seg til stadig nye ansikter, stemmer og aktører i gudstjenestene. Samtidig kan en ikke lytte for mye til dem som kun ønsker presten, organisten, én tekstleser og én kirkevert til å regjere på medarbeiderfronten, da det skal godt gjøres å fremme den dynamikken og representative delaktigheten som jeg har tatt til orde for i denne artikkelen, ved hjelp av så få ledende aktører i gudstjenesten.

Fredrik Modéus hevder at det er en sammenheng mellom hvilken form vi har på gudstjenesten fra søndag til søndag, og hvor mange ulike ansikter og stemmer som kan få plass før gudstjenesten vil kunne oppleves som masete og utrygg: ”Om gudstjänstens form hela tiden varierar blir människor aldrig trygga i den och

då kan bara ett fåtal göras delaktiga i själva genomförandet.²⁶ Jeg tror det vil være av stor verdi om den enkelte menighet finner fram til akkurat "sin måte" å feire gudstjeneste på ("bekkelagsmåten", "sinsenmåten" osv.), og at man i alle menighetens hovedgudstjenester i størst mulig grad er tro mot denne "vår måte". I mange menigheter er dette særlig utfordrende i forhold til familiegudstjenestene som noen velger å ha en ganske annen form på enn de øvrige hovedgudstjenestene. Jeg tror det er lurt å møtes litt på midten – at familiegudstjenestene i størst mulig grad har samme form som de øvrige gudstjenestene, og at man i størst mulig grad legger til rette for barns deltakelse også i de gudstjenestene som ikke defineres som familiegudstjenester. F.eks. kan man etablere noen faste liturgiske oppgaver som utføres av barn, i alle menighetens gudstjenester.²⁷ Når vi så har funnet fram til "vår gudstjenesteform" der både små og store vet hva som skal skje gjennom gudstjenestens mange ledd, da ligger alt godt til rette for å involvere stadig nye mennesker. Da vil forberedelsene til den enkelte søndag i mindre grad handle om *hva* som skal sies og gjøres i liturgiens mange enkelt-punkt, men i hovedsak om *hvem* som skal forestå de ulike liturgiske oppgavene: "Om formen är fast och många känner sig trygga i gudstjänsten så orkar strukturen bära att många människor görs delaktiga."²⁸ Jeg tenker at vi i kirken, på hvert et sted, har mange potensielle gudstjenestemedarbeidere å ta kontakt med i tiden som kommer!

OPPSUMMERING

Jeg har i denne artikkelen løftet fram en rekke muligheter for å gjøre gudstjenesten mer til en folkets, stedets og lokalmiljøets gudstjeneste – "vår gudstjeneste!". Jeg mener flere må gis eierskap til gudstjenesten, og jeg slår et slag for at man oppretter "gudstjenesteforum" i lokalmenighetene. På den måten vil man kunne fundere alle viktige veivalg i menighetens gudstjenesteliv i et åpent forum, tuftet f.eks. på de tre verdiene "menneskelig varme", "mangfold" og "representativitet". Vi trenger å snakke mye i tiden framover om hvem som er kirken, hvorfor vi har

kirken, og hvordan vi vil ha det i kirken. Og vi må unngå at kirken og gudstjenestelivet framstår som en "nisjekirke", kun for de særskilt interesserte.

Gjennomgående i denne artikkelen er tanken om at livet i lokalmiljøet må speiles i gudstjenestelivet. Jeg tror dette er nødvendig for at visjonen fra gudstjenestereformen skal kunne virkeliggjøres, at evangeliet skal vinne rom på stedet og prege lokalsamfunnet.

Jeg har pekt på noen av mulighetene som følger av det å involvere stadig nye mennesker i lokalmenighetens gudstjenestearbeid. Min påstand er at dette å satse på involvering snart vil oppleves som en uoppagelig arbeidsform. Selv om en slik arbeidsform har sine utvilsomme utfordringer for lokalmenigheten, så gir den så mye tilbake i form av økt deltakelse og engasjement, styrket eierskap og interesse omkring gudstjenesten.

LITTERATURLISTE

- Bibelselskapet: *Bibelen*, 2011
- Birkedal, E., Hegstad, H., Lannem, T.S. (red.): *Sammen i forandring. Refleksjoner om menighetsutvikling i folkekirken*, IKO-Forlaget 2011.
- IRIS og NTNU Samfunnsforskning: *Håndbok i medarbeiderdrevet innovasjon*, Nærings- og handelsdepartementet 2011.
- Kirkerådet: *Gudstjeneste for Den norske kirke*, Eide forlag 2011
- Lorentzen, H: *Frivillig kulturarbeid i møtet med det moderne*. Notat til Enger-utvalget, 2013.
- Modéus, F.: *Mod att vara kyrka*, Verbum Förlag 2005.
- Modéus, M.: *Menneskelig gudstjeneste*, Forlaget Alfa 2011 (dansk oversettelse).

¹ Jfr. Joh.15,5.

² Jfr. Matt.23,8–12.

³ Jfr. 1 Kor 14,26.

⁴ M. Modéus, s 79.

⁵ Jeg var prest i Bekkelaget menighet i 1995–2012 og refererer her særlig til erfaringene vi har gjort knyttet til gudstjenestene på Simensbråten og Ekeberg menighetshus, og dessuten til erfaringer i Sinsen kirke etter at jeg begynte der i 2012.

⁶ IRIS og NTNU, s 22.

⁷ Ibid, s 20.

⁸ Kirkerådet, s 7.6.

- ⁹ Ibid.
- ¹⁰ Ibid.
- ¹¹ Ibid.
- ¹² Birkedal, Erling i Birkedal, Hegstad og Lannem, s 47.
- ¹³ Mosdøl, Hallvard Olavson i Birkedal, Hegstad og Lannem, s 142.
- ¹⁴ F. Modéus, s 105.
- ¹⁵ M. Modéus, s 141.
- ¹⁶ Ibid, s 134.
- ¹⁷ Lorentzen, s 2.
- ¹⁸ M. Modéus, s 131.
- ¹⁹ Ibid, s 117.
- ²⁰ F. Modéus, s 92.
- ²¹ M. Modéus, s 133.
- ²² Fredrik Modéus omtaler slike storsamlinger i gudstjenestearbeidet på s 114.
- ²³ M. Modéus s 134.
- ²⁴ Fredrik Modéus anbefaler denne arbeidsformen og jeg har selv gode erfaringer med slike gudstjenesteforberevende møter av en times varighet, lagt tidlig på kveldstid.
- ²⁵ F. Modéus, s 118.
- ²⁶ Ibid, s 117.
- ²⁷ Martin Modéus er opptatt av hvor viktig det er at det er barn i kirken når vi møtes til gudstjenestefeiring: "De har noget at tilføre gudstjenesten, som ingen anden kan give", s 283.
- ²⁸ F. Modéus, s 117.

Magnus Malm

KJENNETEGN

Å søke Guds nærvær i en kaotisk tid

399,-

Den svenske forfatteren og sjelesørgeren Magnus Malm skriver om kjennetegnene på Guds nærvær i vår hverdag.

Sammen med den nye boken kommer et armbånd. Det er ment som en praktisk hjelp til å daglig holde fast ved kjennetegnene krybben, korset og ringen.

Vårt Land skriver: *"For svensken er bønn intet mindre enn et mirakel, fordi han ikke kan tenke seg noe annet som kan forandre menneskers liv så dypt og knytte oss til kilder bortenfor alt vi ser."*

HVA KAN DEN NORSKE KIRKE LÆRE AV KIRKENS BYMISJON?

STURLA STÅLSETT I SAMTALE MED SUNNIVA GYLVER
STURLA.STALSETT@GMAIL.COM

Vi spør Sturla Stålsett, Kirkens Bymisjons generalsekretær de siste sju år, nå professor i diakoni, religion og samfunn på Menighetsfakultetet, etter et halvt år som konstituert sokneprest i Sagene kirke.

Du har ledet en kristen virksomhet som på den ene siden er og vil være en radikal, profetisk røst for og med samfunnets mest utsatte, og på den andre siden er en tung og profesjonell samarbeidspartner og tjenesteyter i forhold til det offentlige helse-Norge. Er det en vanskelig kombinasjon? Ser du en parallell i Den norske kirkes doble kall, til både å være en åpen, bred, i stor grad offentlig finansiert folkekirke, og en motkulturell og profetisk disippelbevegelse?

Det kan være en vanskelig kombinasjon – og ja, jeg ser en parallell. Kirkens Bymisjon møter en paradoksal forventning om å være både bredde og spiss; det gjør i stor grad Den norske kirke også. En slik kombinasjon må stadig reflekteres over. Hvordan gjenspeiles den i våre handlinger, i vår praksis?

Spørsmålet kan knyttes til Kirkens Bymisjons motto "Rom for alle", som har sitt gjensvar eller sin parallell i Den norske kirkes selvforståelse som en "åpen, tjenende, misjonerende folkekirke". Hva slags åpenhet handler dette om? Gjør den oss identitetsløse, ufarlige eller likegyldig tilbake-lente?

Nei, tvert imot: Erfaringen fra Kirkens Bymisjon viser at det er krevende -- og inspirerende – å arbeide etter en slik visjon. En tjenende åpenhet som setter den utestengte i sentrum blir nettopp utfordrende – i samfunnet, i kirken og for oss selv.

Samfunnet rundt oss opererer i økende grad

med sorteringsmekanismer og fortjenesteprinsipper. Medlemsprivilegier, opptjente bonuspoeng og synlige og usynlige lukkede sirkler og klubber brer om seg som organiserende prinsipp for fellesskapet. Kirken står overfor en konstant fristelse til å la sitt fellesskap preges på samme måten, bare med "åndelig" fortegn. Evangeliet utfordrer alt dette og blir derfor en kulturell og politisk motkraft med sitt krav om åpenhet. Reformasjonens umistelige grunninnsikt, rettferdiggjørelse ved troen alene, bør i dag komme til uttrykk i en diakonal ekklesiologi som i ord og handling gir betingelsesløs anerkjennelse, først og fremst til dem som samfunnet og/eller kirken til nå bevisst eller ubevisst har satt kroken på døra for. Her er det dyp sammenheng, både organisatorisk og praktisk, mellom Den norske kirke og Kirkens Bymisjon.

Vår praksis må være diakonal – det vil si i alt vi gjør, rettes mot å fremme liv, rettferdighet og livsmot. Handlinger som gjør dette, kan vi forstå som diakonale, selv når de ikke bærer denne merkelappen. Det er ikke bare skapelsesteologisk begrunnet, men trinitarisk. Slike gjerninger er forankret i Guds skapelse, i Kristi eksempel og Åndens gjerning. En slik diakonal praksis har både bredde og spiss: Den må sikte mot et fellesskap som ikke ekskluderer, og den må utfordre og kritisere strukturer, mekanismer og politiske holdninger som bryter ned livsmotet for folk eller ødelegger livsgrunnlaget vårt.

Jeg har opplevd at Kirkens Bymisjon har støttet også hos mange som kjenner seg fjernt fra eller er kritiske til kirken. Det kan handle om flere forhold. Mye av Kirkens Bymisjons innsats har noe

befriende konkret og praktisk over seg. Det virker som det går an å gjøre en positiv forskjell for folk, og at det er mulig å være med på å utgjøre denne forskjellen. Folk forbinder organisasjonen med noe entusiastisk, enkelt og ”gatenært.” Mange setter også pris på at praksisen er forankret i et trosengasjement som ikke oppfattes pietistisk eller ekskluderende.

Samtidig er Kirkens Bymisjon, som du påpeker, en stor og profesjonell stiftelse, med kontrakter og oppdrag fra det offentlige. Ikke alle er klar over dette. Det trenger ikke redusere graden av eller friheten til kritikk av for eksempel offentlig politikk, men gjør nok noe med måten det kritiske samfunnsengasjementet må komme til uttrykk. Å inngå som en velferdsaktør med økonomisk støtte fra staten innebærer jo å ta praktisk, faglig og til en viss grad politisk medansvar for velferdstjenestene. Her ligger det en spenning.

Det å være så sterkt bundet – som samarbeidspartner og leverandør – til det offentlige Norge, kan slå ut begge veier, både for kirken og for Kirkens Bymisjon. Folk utenfra kan være skeptiske til konsernprofil, profesjonell preg og offentlig tjenesteyting fra kirkelig hold. Eller de kan oppleve at nettopp dette er med på å gjøre både Den norske kirke og Kirkens Bymisjon mer troverdig. Så må vi alltid spørre oss selv: Tør vi være sannferdige, kritiske, selvstendige nok innenfor rammene av juridiske forpliktelser og økonomisk avhengighet?

Så langt har folkekirken vært offentlig eie – og folk flest har følt det naturlig å være medlem. Det har i mindre grad vært bevissthet om kirken som sivilsamfunn. Det vi nå ser med prosessen mellom kirke og stat, er at kirken tydeligere flyttes fra offentlig sektor over i sivil sektor. Det er etter mitt syn naturlig og riktig i et mer pluralistisk samfunn. Det samsvarer bedre både med hva staten skal være, og hva en kirke er. En stat må være den samme for alle, helt uavhengig av trostilhørighet og kulturell, etnisk, politisk bakgrunn eller oppfatning. En kirke som arbeider ut fra visjonen om rom for alle, bør legge til rette for samme åpne og frie tilslutning fra folk som i sivil sektor for øvrig. Kirkemedlemskapet bør ikke og kan ikke lenger ses som en naturlig, for ikke å si

obligatorisk, del av statsborgerskapet. Og kirken bør vokte seg for å framstå som om det fortsatt var slik.

I en slik situasjon er det ingen grunn for kirken til å gi opp selvforståelsen som åpen, tjenende, misjonerende folkekirke. Tvert imot. Men vi må begrunne folkekirken annerledes. Og vi må være mer ydmyke, bevisste på vår nye stilling. Fortsatt kjenner flertallet i befolkningen et naturlig eierforhold til kirken, ikke minst gjennom kirkelige handlinger og høytidsmarkeringer. Det er flott. Men det kan også vekke mye berettiget irritasjon både blant usikre medlemmer og fra opinionen for øvrig, dersom de oppfatter at kirken framstår med et utdatert og opphøyet selvbilde som tar nedarvede ordninger og fortrinn fra en annen tid som selvfølgelig. Dette er sårbart i forhold til både oppslutning og finansiering i årene som kommer.

Hva er de største muligheter og fallgruver ved Den norske kirkes nåværende situasjon og posisjon i samfunnet?

Mulighetene ligger i en enorm kontaktflate, i at mange kjenner på både tilhørighet til og eierskap i kirken. Vi møter massiv tillit, og den må vi forvalte skikkelig. Vi må være tilstede for alle som ønsker det. Det diakonale må stå sentralt, og vi må ha en åpen holdning til mennesker og hvordan de vil bruke kirken. Vår fremste oppgave er å holde kildene åpne. Vi kan også være ”stedfortredende” troende i en bestemt forstand. Tenk på Ellingsens flotte salme: ”Vi bærer mange med oss”! Men vi kan ikke være det på en paternalistisk måte, ikke ”bak ryggen” på folk.

Våre fallgruver er flere: Vi står stadig i fare for å bli del av en etnisk-nasjonal mobilisering som ikke er bra, eller å sløves i bindinger til det offentlige, som bygger på en enhetskultur. Vi må synliggjøre innenfra kirken at premissene er blitt annerledes i det fellesrommet også kirken er en del av. Selvfølgelig kan vi også bli for lukket og innkrøkt i oss selv.

Jeg tenker at det er ikke så vanskelig å være både radikal og inkluderende. Det handler egentlig om å være tydelige på at vi vet om vår egen sårbarhet og manglende fullkommenhet. En luthersk antropologi er her befriende: *simul iustus*

et peccator. Eller som jeg med en amerikansk komiker ofte omformulerer det: ”Jeg stoler på ham som jeg stoler på meg selv. Jeg holder et lite øye med ham.”

Det å være nær kilden i det daglige liv er godt. Vi skal ikke si at det ikke betyr noe om folk kommer til kirken eller ikke. Det ligger en god spenning i at vi har et godt budskap for hele folket, og at vi samtidig har et særskilt ansvar for de spesielt utsatte. Gud elsker og vil livet for alle.

Kirkens murer, om de finnes, bygges bare

utenfra. Grensene er ofte uklare og utfordrer alltid vår innenfra-utenfra-tankegang. Kirken er i trosbekjennelsens forstand usynlig. Det er derfor den er gjenstand for tro. Den ”ytre” kirke må ikke gjøres ensbetydende med eller begrenses til den ”egentlige” kirke. Samtidig skal vi ikke late som vi rommer dem som ikke ønsker å rommes innenfor kirken. Vi bør kombinere selvbevissthet og ydmykhet.

Det kan vi gjøre når vi legger vekten på at det vi har, har vi fått – for å gå videre.

SØNDAGSTEKSTEN

KJELL A. SKARTSETERHAGEN - TORBJØRN HOLT - KJELL NORDSTOKKE

17. SØNDAG I TREENIGHETSTIDEN - 18. SØNDAG I TREENIGHETSTIDEN

19. SØNDAG I TREENIGHETSTIDEN

17. SØNDAG I TREENIGHETSTIDEN

5. OKTOBER 2014

1. rekke

Prekentekest Joh 11,17–29 og/eller 30–46

Lesetekster: Job 19,21–17 / 2 Tim 1,7–12

Fortellingstekst Joh 11,1–44

Liturgisk farge: Grønn

I KNOW THAT MY REDEEMER LIVETH!

”Jeg vet at min gjenløser lever!” – slik setter vitnesbyrdet fra Jobs bok tonen for dagen. Og vil man ha mer tone, kan man bare bruke denne arien fra Händels ”Messias” som er like mye et påskeoratorium som et juleoratorium. Det er

høstens påskedag og ingen grunn til motløshet, som Paulus formaner i sitt andre brev til Timoteus.

”Jeg er oppstandelsen og livet,” er evangelietekstens hovedbudskap. Det er Jesu forkynnelse til sorgfulle Marta. Hun har, sammen med sin søster Maria, mistet broren Lasarus. Adressen er Betania. Dette er hovedordet i bolken Joh 11,17–29. I den andre bolken som er angitt som tillegg eller alternativ tekst, Joh 11,30–46, får vi journalistens reportasje om selve oppvekkelsesunderet.

Her kan vi altså velge mellom tre muligheter: Den første bolken, den andre eller begge. Vil vi snuse litt på forhistorien, så har vi også fortellingsteksten som begynner med at Lasarus er blitt syk. Fortellingstekst og evangelietekst(er) er altså samme fortelling i dag.

Som prekenteema ønsker jeg i denne tekstbetraktningen å konsentrere meg om to ordpar: ”døden og livet” og ”sorgen og gleden” – så kan man evt. velge begge eller det ene eller det andre.

DØDEN OG LIVET

... er tema – og budskapet om at livet er sterkere enn døden, er konklusjonen! Får vi også med at det er Jesus som eier livet, så har vi det kraftigste budskap å bringe. I skrivende stund, en herlig juldag full av fuglesang, grønske og liv, er det nettopp blitt klart at passasjerflyet over Ukraina virkelig ble skutt ned; Israel er i ferd med å gjennomføre en bakkeoffensiv i Gaza; over 200 er drept av ISIL – og så er det alle de andre stedene i dødsbyggens dal, som har måttet vike for disse mest presserende og sensasjonelle nyhetene.

Hovedbudskapet er Jesu makt over døden og dødskreftene, ja, faktisk selve dødsprosessen. Disse beskrives jo godt av Job (leseteksten):

”Når huden er revet av meg og kjøttet er borte, skal jeg skue Gud. Mine øyne ser, det er jeg som får se ham, ikke en fremmed.”

Fortellingen går også inn i de makabre detaljene: *”... det lukter alt av ham. Han har jo ligget fire dager i graven.”*

Vil man spe på med litt norsk folkedans-macabre, så kunne man jo sitere Jakob Sandes dikt om funnet av den døde Ole Johan (Det sies på folkemunne at det var en sjølsturta okse i envehagen, men allikevel...); her er – bare – første vers og det verste først:

”So fann dei han Ole Johan, langt burte i Håsteins-hagen. Der låg han og rotna og brann, med solsteiken rett i magen. Og magen var grøn og blå, av steinklaka gorr og slim, og flugor og kvittmakk små, aula i yrande stim.”

Jeg husker vi leste dette diktet på leseværelset på Sjømannskirka i New York, og folk satt der forskremte og sjokkerte (Det var i grunnen dårlig gjort). Jeg leste det også for en islandsk prestekollega på en pilegrimsvandring for noen år siden, og han ble på gråten fordi han aldri hadde hørt en så vakker og LEVENDE litterær beskrivelse av dødens virkelighet.

Nå vet vi, sett med vitenskapens øye, at døden er en absolutt forutsetning for livets fortsatte eksistens på jorden. Hvis ikke det som lever dør, ville det ikke bli ”materiale” nok til fortsatt liv i det lange løp. Resirkulasjonen av atomer og molekyler er livslovens forutsetning.

I møte med dødens og livets realitet stiller Jesus

seg i veien for oss med noe nytt: Han har makt over naturlovene. Faktisk er teksten i slekt med fortellingen om Jesu makt over vinden og bølgene på sjøen. Jesus gjør innbrudd hos oss. Innbrudd er vanligvis noe negativt. Vi står ribbet og såret tilbake. Men her er det slik at den som gjør innbrudd, gir! Jesus gjør innbrudd, ikke bare i Lasarus’ grav, men i dødens verden og frarøver døden dens makt. Han gjør innbrudd i dødsbyggens dal med alle dens lovmessigheter og gir oss hele ransutbyttet, nytt håp. Han beviser det – ved Lasarus-tegnet. Han stiller seg i veien for oss med dette Jona-tegnet, og vi må velge om vi vil ”gå utenom” eller kaste oss i hans armer. Han viser oss at det Guds bilde som er lagt ned i oss – og som konstituerer vår ”skapelse” som mennesker – det kan han vekke til live, og hele eksistensen må følge etter, den som er formet av lover Gud la som søyler for universet før tiden begynte.

SORGEN OG GLEDEN

Jesus kommer med ord og trøst som er sterkere enn sorgen, og sorgen blir forvandlet til glede. Jesus ønsker å vise seg først og fremst ikke som en mirakelmann (mirakelet til tross) i fortellingen, men som et medmenneske med medfølelse. Jesu opptreden er empatisk. Jesus er medmenneske – og med-Gud – Immanu-El – og ikke motmenneske og motgud = avgud.

Empati er beskrevet som kunsten å se tilværet fra en annens perspektiv uten å miste sitt eget. Det er selve livskunsten, vil jeg si. Og: Det er kunst! – i den forstand at det er vakkert og storartet! Hele Jesu gjerning kan ses i lys av denne kunsten. Han ser vår situasjon, i sorgens og dødens verden, og han har perspektivet på seg selv og sin egen person: Jeg og Far er ett. Det er selve forutsetningen for evangeliet – og hele tilværets grunnstøyle (Joh 1,1). Han er frelser og kan befri – bare han: Jesus den eneste!

Jesu-kraften er ikke bare livets kraft, men gledens kraft. Jesus er ikke bare dødens overvinner, men sorgens overvinner. Det vil si at de og vi som sørger, ikke behøver å sørge uten håp. Vi vet ikke mye om det videre livet til Lasarus og de to søstrene hans. Men en underlig minnetale

måtte det bli om noen år ved hans kiste.

Det vi vet, er at Lasarus-tegnet er et tegn for oss alle, alle etterkommere i menneskehetens store bok. Med tegnet ønsker Jesus å gjøre etterkommere til etterfølgere og spre gleden. I den verden hvor gleden og sorgen også etter Lasarus' oppvekkelse og Jesu oppstandelse vandrer til hope, er det vår oppgave som livskunstnere i Jesu følge. En har uttrykt det slik:

”Angsten skal vendes til varende glede, smerten skal vinne så salig en fred, armod bli kledd i det rikeste klede, styrke skal komme i svakhetens sted, sorgen forgå, gleden bestå – himlen kan ene alt dette formå.”

Skulle du få utkalling på beredskapsvakt og ikke få tid til å skrive preken i det hele tatt, så kan du i grunnen bare gå på prekestolen og lese denne salmen av Thomas Kingo. For her er alt sagt. Du kan spe på med dette poetiske apropos:

Lazarus

(Fra en tidlig, kristen sarkofag)

Av Jens Bjørneboe

Den døde reiste seg, stod opp og talte.
Og han tok brød og vin til seg og spiste.
Men blikket og geberdene han viste
Til dem som så,
var annerledes nu og *utenpå*.

Og de som alle hadde døden i seg,
fikk se at han som nu var fylt av bare den
som hadde mettet seg av død –, han fikk befri seg
fra døden inni seg og kom igjen.

Nu kom han frem
og hadde mere liv i seg enn dem.

SALMEFORSLAG

før

547 ”...han gav oss livet, kalte oss av intet frem”

209 Døden må vike (også ved dåp)

922 Hos deg er livets kilde (bibelsk salme – omkved)

466 Sorgen og gleden de vandrer til hope

etter

697 Der det nye livet lever

207 Livet vant (nattverd)

197 ”...herre over dødens makt”

Pax et bonum!

KJELL A. SKARTSETERHAGEN
SOKNEPREST I NITTEDAL
KJELL.SKARTSETERHAGEN@
NITTEDAL.KIRKEN.NO

18. SØNDAG I TREENIGHETSTIDEN

12. OKTOBER 2014

Prekentekst: Matteus 8,14–17

Lesetekster: Jes 53,1–5 / Hebr 2,10–18

Liturgisk farge: Grønn

“MAKARIOS” –

Evangeliene er på mange måter underlig lesning, særlig hvis vi tar på oss de kirkefremmedes briller og prøver å forstå hvordan tekstene oppfattes for alle de menneskene som har et mer eller mindre fullstendig sekulært verdensbilde, og som lever mesteparten av sitt liv langt fra kirkens rom. Hvis det er dåp i denne gudstjenesten det skal prekes over denne teksten, vil det være adskillige slike kirkefremmede på plass i kirken som dåpsforeldre og faddere. I vår norske kontekst er de aller fleste kirkefremmede også kirkegjengere – en sjelden gang.

Tekstene i evangeliene er på mange måter meget nøkterne. De har noe av Snorres kort-

hogne stil. Vi finner nesten aldri unødvendig lirumlarum. Den bestemte formen for ordrikhet som vi plages av i dag med elektronisk tekstbehandling, hvor det er vanskeligere å lage korte tekster enn lange, finner vi ingenting av. Og så – midt i det nøkterne – finnes undrene og miraklene. De gjengis tilsvarende nøkternt, så nøkternt at vi skulle tro at det ikke var mirakuløse hendelser det dreide seg om. Dagens tekst er slik. Hele preteksten består av 7 setninger med kompakt innhold. Det er nesten som en tabloid inngress:

1. setning

Jesus kommer hjem i Peters hjem i Kapernaum, formodentlig på det stedet hvor det i dag er reist en ufo-formet kirke over det som man tror er Peters hus. Svigermoren lå til sengs med feber. Før moderne medisin kunne en feber effektivt ta livet av folk. Det skjer sjelden i dag. I denne ene setningen beskrives situasjonen og sykdomsbildet – og mer vesentlig: At Jesus er til stede i situasjonen og sykdomsbildet. Det kan erfaringsmessig, når vi har med Jesus å gjøre, endre så vel situasjon som sykdomsbilde.

2. setning

Jesus rørte henne, og feberen slapp. Ikke noe om og men. Hun ble frisk der og da, etter en lett berøring av Jesus. Det står ikke en gang at han sa noe som helst. Det var bare en lett berøring.

3. setning

Umiddelbart ser vi effekten av helbredelsen: Peters svigermor satte umiddelbart i gang med det mødre og svigermødre har gjort til alle tider: ”Hun sto opp og stelte for ham.” I dagens språk betyr det noe i retning av å sette på kaffen og steke vafler.

4. setning

Helbredelsene stoppet ikke med dette. Ryktene gikk nok i småbyen om hvem som var på besøk. De kom med alle dem som var besatte av onde ånder. Jesus tiltrakk seg dem som hadde særskilte behov, som et syltetøyglass tiltrekker seg veps på kaffebordet i juli.

5. setning

Så drev Jesus åndene ut. ”Med et ord,” som evangelisten sier. Det sies ikke noe om hvilket ord det var, men det virket. Åndene forsvant. Og de som trengte helbredelse for sykdommer, ble friske.

6. setning

Så settes det hele inn i en større sammenheng: Denne hendelsen er en oppfyllelse av en gammel profeti fra Jesaja. Der og da, i småbyen i Galilea, oppfylles gammeltestamentlige profetier.

7. setning

er direkte sitat fra profeten: Han tok bort våre plager og bar våre sykdommer.

Han fjernet ikke bare sykdommene; han bar den. Gjennom dette foregripes de store begivenhetene i Jerusalem når ikke bare noen sykdommer og synder skulle fjernes, men alle. Han tok bort, og han bar.

På disse 7 korthogne setningene finner vi en komplett fortelling – med forklaring/teologisk kontekst. Selv en tabloid avis hadde hatt forsidestoff for en uke eller to.

Vi ser det altså at i den korthogne nøkternheten beskrives også mirakler på en tilsvarende korthogd og nøktern måte. Jesus gjorde simpelt hen massevis av folk friske. Store deler av evangeliene er en lang serie av helbredelsesfortellinger.

Hvilken hensikt hadde så helbredelsene? Det kan synes som et tåpelig spørsmål for en syk som er blitt frisk. Likevel: Jesus helbredet neppe alle, selv om han som Gud og menneske utvilsomt kunne gjøre det. Igjen og igjen ser vi at helbredelsene beskrives for å understreke et bestemt poeng: Nå er Guds rike løs blant dere, og fra nå er ingenting det samme lenger.

Ja, folk ble etter all sannsynlighet syke igjen en gang. Døde gjorde de uansett, alle. De støver stadig i umerkede graver i det hellige land. Men Guds rike er stadig løs.

En gang skal alt bli nytt, når Gud blir alt i alle. Når syke helbredes, er det et tegn på at himmelrikets krefter på en spesiell måte er sluppet løs. Foreløpig er det bare tegnhandlinger, eksempler.

En gang skal disse kreftene omdanne hvert enkelt menneske og hele universet.

Vi trenger ikke å lete lenge etter ting som trenger å fikses, helbredes, settes i sin rette stand. Som Jesu etterfølgere har vi samme oppdrag. Og en gang vil, når siste basun lyder, alt bli satt i sin rette stand.

TORBJØRN HOLT
SJØMANNSPREST I LONDON
TORBJORN.HOLT@SJOMANNSKIRKEN.NO

19. SØNDAG I TREENIGHETSTIDEN

19. OKTOBER 2014

Prekentekest: Gal 5,16–26

Lesetekst 1: Salme 36,6–11

Lesetekst 2: Matt 5,20–26

Fortellingstekst: 1 Mos 1,1–2,3

Liturgisk farge: Grønn

TIL DAGEN

19. oktober er dagen for NRKs TV-aksjon som i år går til Kirkens Nødhjelp med temaet ”Vann forandrer alt”. Målet for aksjonen er å sikre varig tilgang til rent vann for en million mennesker. Gudstjenesten gir en god mulighet for å oppmuntre menigheten til å delta i aksjonen, og å bekrefte det internasjonale diakonale arbeidet Kirkens Nødhjelp gjør på vegne av norske menigheter.

Dagens tekster gir gode innspill til en refleksjon om vann i bibelsk og teologisk perspektiv. I

teksten fra Salme 36 finnes utsagnet ”For hos deg er livets kilde, i ditt lys ser vi lys”. Det kan knyttes til temaet fra TV-aksjonen og bekrefte at også fra troens perspektiv er det sant at ”vann forandrer alt”. I versene foran har salmisten omtalt Guds ”gledes bekk” som mennesker fritt får drikke av i ly av Guds nådige ”vinger”. Det gir god mulighet for å preke om Guds gode skapervilje, om vann som skaperverkets dyrebare gave, og om viktigheten av at alle har tilgang til denne gaven. For å tydeliggjøre dette kan det være til hjelp å bruke en av skapelsesberetningene som fortellingstekst.

TIL TEKSTENE

I Mos kap 1 brukes vann både for å beskrive kaoset da Gud begynte sin skapergjerning, og den gode orden Gud skapte den andre dagen, da vann ble skilt fra vann. Bibelen fastholder at alt liv på jorden har sitt utgangspunkt i Guds fortsatte skapergjerning, og at alt som er til, er gitt verdi gjennom Guds tilsagn om at ”det var godt”. Samtidig fastholder Bibelen at kaoskreftene fortsetter å true den gode orden Gud har skapt. Det gjelder også vannet; det er både en gave som alle mennesker har behov for, men også en årsak til lidelse og død når det blir uorden i naturen, eller urett får herske.

Vann har også en sentral plass i den andre skapelsesfortellingen. Det begynner med at ”en kilde kom opp av jorden og vannet hele jordens overflate” (1 Mos 2,6). Dermed er alt lagt til rette for at Adam kan formes av støv og pustes til liv. Hagen som Adam settes til å dyrke og passe, var vannet av en elv som delte seg i fire. Slik sørger Skaperen for at liv og vekst er mulig, og mennesket har en særlig oppgave i å ta vare på ressursene og forvalte dem rett.

Fortellingen om Edens hage avslører at mennesket svikter i sitt forvalteroppdrag. I framstillingen av paktrelasjonen mellom Gud og folket blir det stadig betonet at Gud er trofast og rettferdig, mens folket er troløst og lar uretten råde. Dette gjenspeiles i teksten fra Salme 36. Guds rettferd kjenner ingen grenser; den berger ”både mennesker og dyr”. Det er Guds kjærlige rettferdighet som gir menneskene ly og lar dem

drikke ”av din gledes bekk”. Salmisten vet at det ikke alltid er slik i hverdagen som omgir ham; derfor ber han at Guds miskunn og rettferd må vare, slik at de lovløse og de som gjør urett, ikke får herje fritt (v 11–13).

Det er med andre ord en grunnleggende sammenheng mellom skapergoder og rett fordeling av goder, mellom pakt og rettferdighet. Det kommer til uttrykk i teksten fra Matteusevangeliet og Jesu utsagn om at den rettferdigheten hans disipler står for, den skal overgå rettferdigheten til fariseerne og de skriftlærde. Versene som følger, viser at utøvelsen av rettferdighet hører hjemme i verdens hverdag, i relasjoner brutt av sinne eller konflikt. Rettferdighet handler ikke om å heve seg over andre, slik den selvrettferdige gjør, men om å fremme nestens verdighet og rett.

I Gal 5,16–26, som egentlig er satt som prekenteeksten for denne søndagen, får dette form av en formaning om å leve ”et liv i Ånden”, noe Paulus framstiller som en adferd som gjør at ”Åndens frukter” kan vokse, modne og høstes. ”Å vandre i Ånden” blir ikke framstilt som verdensfjern mystikk, men som en hverdagsorientert livsstil. Det bekrefte av listen over ”frukter”; de er alle relasjonsbestemte og sikret inn mot å fremme det som er godt, sant og rett. Det er i møtet med nesten at kristne lever ut troen – som kall til tjeneste. Men Paulus vet godt at dette ikke er mulig av egen kraft og i egen rettferdighet; det er en utfoldelse av livet i Kristus og i den kraften til liv som Ånden gir.

TIL PREKENEN

Mange fattige opplever tilværelsen slik den første skapelsesberetningen framstiller den, i spenningen mellom kaoskrefter og Guds gode ordning. På den ene side trues de av klimaendringer og ekstremvær; på den annen side vet de å verdsette kilder som gir rent og livgivende vann. For dem er tilgangen til daglig brød og rent vant ikke et praktisk og muligens et politisk-etisk spørsmål, men et spørsmål om tro og liv. Diakonal innsats for å sikre adgang til vann kan derfor sees i sammenheng med Guds fortsatte skapergjerning og kallet vi alle har fått til å være

Guds medarbeidere i kampen for å fremme det gode.

Også i dagens verden er det mange som svikter i oppgaven å forvalte goder rett. Det gjelder også forvaltningen av vannressurser. I stedet for å være et gode alle er sikret adgang til, er vann og vannkilder mange steder blitt en salgsvare. Det står i skarp kontrast til Bibelens bilder om kilder som menneskene fritt får drikke av.

Adgang til vann er derfor også et spørsmål om rettighet og rettferdighet. Derfor betoner Kirkens Nødhjelp at arbeidet deres er rettighetsbasert, noe som gjenspeiler den definisjonen av diakoni som er gitt i Den norske kirkes diakoniplan: Den omfatter både nestekjærlig handling, bygging av inkluderende fellesskap, kamp for rettferdighet og vern om skaperverket. Prekenen denne søndagen gir en god anledning å formidle denne forståelsen.

Men den gir også anledning til å reflektere over hva kristen livsstil innebærer i vår tid. Hvilken mening har listen av ”Åndens frukter” i en globalisert verden som setter dramatiske skiller mellom dem som har, og dem som ikke har, på en måte som gir oppfatning av et skille mellom dem som er (som har eksistensberettigelse), og dem som ikke er (som er fratatt sin eksistensberettigelse)? Kjærlighet, glede, fred, overbærenhet (alternativ oversettelse av $\mu\alpha\kappa\rho\theta\upsilon\mu\iota\alpha$: tålmodighet), vennlighet, godhet, trofasthet, ydmykhet og selvbeherskelse (alternativ oversettelse av $\epsilon\upsilon\kappa\rho\alpha\tau\epsilon\iota\alpha$: avholdenhet) – dette er alle aktuelle dyder forkynnelsen har som oppgave å fremme, som alternativ til den livsstilen vi i den rikeste delen av verden lar prege oss.

Hvilke kilder drikker vi av når vi er tørste? Det hører til egenarten i den bibelske framstillingen at vann er et grunnbehov for hele mennesket, både fysisk, mentalt, sosialt og åndelig. Innenfor alle disse dimensjonene gir Gud oss kilder å drikke av – til liv og tro. Prekenen denne søndagen gir en god mulighet for å forkynne denne sammenheng.

KJELL NORDSTOKKE
PROF. EM., DIAKONHJEMMET HØGSKOLE
NORDSTOKKE@DIAKONHJEMMET.NO

Avsender:
Luther Forlag
Grensen 3
0159 OSLO

UTKOMMER annenhver uke på Luther Forlag og redigeres av professor Harald Hegstad (ansv.), stipendiat Sunniva Gylver, universitetslektor Sjur Isaksen og sokneprest Anne Grete Listrøm. Redaksjonssekretær: Eyolf Berg

ALLE HENVENDELSER rettes til:
Luthersk Kirketidende v/Eyolf Berg
Luther Forlag
Grensen 3
0159 OSLO
Tlf. 91 17 65 37
E-post: redaksjon.lk@lutherforlag.no

INTERNETT: www.lutherskkirketidende.no
Opplysninger om annonsepriser og utgivelsesplan finnes på nettsidene.

ARTIKLER OG LESERINNLEGG til Luthersk Kirketidende sendes på e-post til ovenstående adresse. Artikler skal normalt ikke overstige 2500 ord, innlegg skal normalt ikke være mer enn 1200 ord.

ABONNEMENT: Pris kr. 550,- pr. år for Norge. Utlandet kr. 750,- pr. år. Abonnementet inkluderer Tidsskrift for Praktisk Teologi (2 numre pr. år). Kontonummer: 3000.14.73669 Abonnementet løper til det sies opp skriftlig (brev eller e-post). Gamle og nye numre kan kjøpes i pdf-format fra <https://lutherskkirketidende.buyandread.com>